

ספר

אהל אבות

כולל מאמרים

העוסקים בבנין האומה הישראלית
מלוקטים מדבריהם של רבותינו אשר מפיהם אנו חיים
עם ביאורים הארות ועיונים בדבריהם

בס"ד, מאת

יהודה בלאאמו"ר הגר"נ שליט"א אייזנשטיין

תשרי תשע"ח

עיה"ק ירושלים תובב"א

ישיבת מיר ירושלים

Yeshivas Mir Yerushalayim

"ומאתיים לנוטרים את פריו"

אלו תלמידי חכמים.. כמו שנאמר
כי ליושבים לפני ה' יהיה סחורה
(רש"י שה"ש פרק ח')

הודפס על ידי "ישיבת מיר" במסגרת תכנית "ונכתב בספר"
לרגל מלאת מאתיים שנה לישיבה הק'

כל הזכויות שמורות

הפצה בארה"ב:

"מאזניים" 718-4387680

בכל עניני הספר:

משפחת אייזנשטיין

מעלות דפנה 119/27 י-ם

טל: 077-5322906

053-3122906

פקס: 072-2777203

5322906@okmail.co.il

עיצוב כריכה ושערים

אליעזר כהנא 053-3181338

הפקה והדפסה

גלובל פרינט בע"מ

02-6233322

y@globalprint.co.il

מכתב ידידות

הן הראני ידידי וחביבי הנעלה והדגול עמל בתורה בכל כוחו ומבקש עליה באמת הרה"ג ר' יהודה אייזנשטיין שליט"א, ספר שלם של מאמרים מסודרים, העוסקים בבנין האומה הישראלית, ועיקרם בחומש בראשית, וכולל בהם את יסודותם של אדה"ר, נח, האבות הקדושים, השבטים.

ועברתי כמעט על הספר כולו, ונהנתי מאד מהמאמרים, ונוכחתי לראות כי רב התועלת בהם, והוא בונה בכל מאמר את יסודות הדברים עד השלמת הבנין כולו, והכל מיוסד ובנוי על מקורות נאמנים של רבותינו הגדולים אשר מפיהם אנו חיים, ומאריך לבאר היטב הדברים ולהשלים כל דבר במקורותיו במקומות אחרים.

והדברים ערבים ושמחים מאד, ומביאים את המעיין להכיר ולראות את יסודות האומה הישראלית, מתחילת דרכה ומשורש הדברים בבריאת העולם, ויוצרים בנין שלם המרומם ומגביה את המעיין להכיר ולהתבונן ביסודותיהם של האבות הקדושים בבנין האומה ובמעלתה ורוממותה של האומה הישראלית.

ובהרבה מהדברים ישבתי עמו בצוותא לברר הדברים, והתפעלתי מאד מרוחב בינתו ומבקשת האמת שלו, להבין הדברים באמת ולא לסטות ימין ושמאל מהדרך הסלולה מרבותינו.

ובודאי יהיה הספר הזה לתועלת ולברכה, לכל מבקשי ה' הבאים להכנס בשערי אורה. ותעמוד לו זכות הספר הזה למען ימשיך בדרך עליה להשפיע מתורתו לרבים.

הכו"ח לכבודן של עמלי תורה

דוד כהן

תוכן הענינים

א פתח האהל "כי מראש צורים אראנו".....

החוסן של עם ישראל לדורות הן מכח האבות והן מכח האמהות • מי הם האבות והאמהות • מעמדו של יוסף • שבעים שנותיו של דוד המלך • סדר ה'אושפיון' • הכח של י"ב השבטים • הטעם שנקראים 'שבטים' ו'מטות' • צורת האומה הישראלית, כתר כהונה, כתר מלכות, כתר תורה • יוסף צדיק יסוד עולם • הכח של 'שבעים נפש' • יצב גבולות עמים למספר בני ישראל • וישכון באהלי שם • מנשים באהל תבורך •

אהל אבות

מאמר א "כי ביום אכלך ממנו מות תמות"..... **יג**

התגברות החומר על השכל • מאמר לפרשת בראשית

"כי ביום אכלך ממנו מות תמות" • יומו של הקב"ה אלף שנים • אדה"ר עשה תשובה • אין הכונה לעונש אלא הודיעו טבע העץ • ביאור זוהמת הנחש • 'כור הברזל' – גלות מצרים • סילק את זוהמת הנחש • הטעם שתורה מתשת כוחו של אדם • יסורים של אהבה •

מאמר ב "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"..... **כא**

תכלית בריאת העולם בשביל התורה, ישראל, אברהם • מאמר לפרשת בראשית

טענת המלאכים על בריאת האדם "מה אנוש כי תזכרנו" • תשובת הקב"ה "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול" - במתן תורה • הקב"ה הסכים להם במבול שאמר "ואני הנני" • אברהם התשובה לטענת המלאכים • "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" – דרגת בני אדם לעומת דרגת המלאכים • תפקיד האדם בעולם לזכר את החומר • מבשרי אחזה אלוה • בראתי לו תורה תבלין, קודם מ"ת •

מאמר ג "כירק עשב נתתי לכם את כל"..... **ל**

היתר הריגת בע"ח ואכילתם; וביאור משנתם של קין והבל • מאמר לפרשת בראשית-נח

איסור הריגת בעלי חיים ואכילתם קודם המבול • גדר וטעם האיסור • סיבת ההיתר אחרי המבול • ביאור משנתם של קין והבל • האם מצד הסברא יש לאסור הריגת בע"ח ואכילתם • דור הפלגה ודור המבול קלקלו בצלם אלוקים • אזהרת "שופך דם האדם כי בצלם אלוקים כו", אחרי דור המבול •

מאמר ד "ויתהלך חנוך את האלוקים"..... לו

קיום מצות התורה קודם שנצטוו בה-א

האבות קיימו את המצות גם קודם מתן תורה • ביאור נפש החיים • איך יעקב נשא ב' אחיות – שיטת הרמב"ן, אוה"ח, מהר"ל • קיום המצות בחו"ל קודם מתן תורה • 'צלם אלוקים' – האדם פועל בעולמות העליונים (נפה"ח) •

מאמר ה "אין מצווה ועושה" קודם מתן תורה..... מא

קיום מצות התורה קודם שנצטוו בה-ב

'אין מצווה ועושה' קודם מתן תורה • אם אדם שלא מצווה פועל בכח של 'צלם אלוקים' • האם האבות היו מוגדרים כמצוים ועושים • מצות שכליות האדם חייב גם בלי ציווי (ר"נ גאון) • אין מצווה ועושה – נשים, גוי, זר בביהמ"ק, וקודם מתן תורה • הטעם שעכו"ם מקבלים שכר כאין מצווה ועושה • צורת העבודה השתנה במהותו קודם מתן תורה לאחר מתן תורה • קיום המצות כי כך בתורה •

מאמר ו תיבת נח (הצלה רוחנית)..... מח

יסוד ושורש הנהגת "כי חלק ה' עמו" • מאמר לפרשת נח

תיבת נח – הצלה גשמית והצלה רוחנית • הדמיון לענני הכבוד • נח, מלשון "ותנח עליהם הרוח" • אצל נח התחיל יסוד ושורש הנהגת "כי חלק ה' עמו" • הטעם שנח לא נחשב בכלל האבות •

מאמר ז "בהנחל עליון גוים בהפרידו בני אדם"..... נב

האבות ואוה"ע קודם מתן תורה – "צלם אלוקים" • מאמר לפרשת נח בענין "דור הפלגה" • האם לבני נח יש צלם אלוקים • האדם פועל במעשיו תיקונים וקלקולים – בדור הפלגה חל שינוי בין ישראל ואומות העולם • אומות העולם פוגמים רק בהנהגת השר הפרטי שלהם • בדור הפלגה נמסרו כל אומות העולם לשר ומזל שלהם וישראל נבחרו לחלקו יתברך •

מאמר ח כיון דאי קדש אברהם איתקרו על שמייה..... נט

מאימתי התחיל לאבות 'שם ישראל' – א

דין 'הלך אחר הזכר' – ישראל ואומות העולם • איך האבות שמרו שבת הרי 'גוי ששבת חייב מיתה' • ממתי התחיל 'שם ישראל' – ממתן תורה, מהברית, או מעת שהכיר אברהם את בוראו •

מאמר ט אברהם תחילה לגרים..... סה

מאימתי התחיל לאבות 'שם ישראל' – ב

אברהם תחילה לגרים • מושג של 'גירות' קודם מתן תורה • אברהם נקרא 'נדיב לב' • אברהם הכיר מעצמו את הקב"ה ולא כמו הצדיקים שקדמו לו שהכירו ע"פ קבלה מאדם הראשון • מאז שהכיר את הקב"ה חל עליו שם ישראל •

מאמר י "אשר בחרת באברהם".....

עא

אהבת הקב"ה לישראל אינה תלויה בדבר • מאמר לפרשת לך לך

פרשת 'לך לך' פותחת באברהם אבינו בלי שום הקדמה עליו • הבחירה בעם ישראל לא מותנה בקיום התורה והמצוות • הברית שכרת ה' עם נח והברית שכרת עם אברהם (הגרי"ח) • אהבת הקב"ה לישראל היא אהבה שאינה תלויה בדבר • הקב"ה שמח בחלקו • כי חלק ה' עמו • ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, יש ליהודי קדושה בעצם בגופו • גם המן הכיר בזה ולכן גזר "להשמיד להרוג ולאבד •

מאמר יא אברהם לעומת שם.....

עט

מאמר לפרשת לך לך – וירא

ההבדל בין עבודת אברהם אבינו לכל הצדיקים שקדמו לו (רמב"ם, ראב"ד, כס"מ, רמח"ל) • דברי המגיד לבית יוסף שאברהם פרסם אלהותו והכיר את הקב"ה מעצמו • שם בן נח ג"כ נסה להשפיע בפומבי, אבל פעל רק בעבודת 'בין אדם לחבירו' • פעולות החסד של אברהם ג"כ היו כדי להביא הכרה בקב"ה • השם 'ירושלים' על שם 'יראה' (אברהם) ו'שלם' (שם) •

מאמר יב "חסד לאברהם".....

פז

מאמר לפרשת וירא

חג הפסח בזכותו של אברהם • "לושי ועשי עוגות" • ביאור החילוק בין מדת חסד למדת רחמים • חסד מצד הנותן רחמים מצד המקבל • ביאור דין "ואהבת לרעך כמוך" והנהגת "הדבק במדותיו" • מדת החסד קיימת גם אם בפועל לא הגיעה הטבה לזולת • גמילות חסד • אהבת חסד • יציאת מצרים איתערותא דלעילא •

מאמר יג "תורת חסד".....

צח

פעולות החסד של אברהם אבינו על חשבון העליה האישית שלו • מאמר לפרשת וירא

אברהם אבינו עסק בחסד גשמי וחסד רוחני • פעולות החסד היו על חשבון העליה האישית שלו (חת"ס) • הקב"ה האציל עליו נבואה גם שלא לפי דרגתו • הכרת אברהם בקב"ה נחשב ל'חסד' (שערי אורה) • תורת חסד זה הלומד תורה לשמה •

מאמר יד אלפיים שנות תוהו.....

קד

מאמר לפרשת לך לך

עד אברהם היה 'אלפיים שנות תוהו' הגם שהיו צדיקים שלמדו תורה • תורה בלי המשכיות נחשב לתוהו • כ"ו דורות עד מתן תורה הקב"ה זן בחסדו • יסוד נפה"ח שבלי תורה חוזר העולם לתוהו ובוהו • ההבדל בין "תוהו" ל"בוהו" •

מאמר טו "עד שבא אברהם וקראו לקב"ה אדון".....

קיא

מאמר לפרשת לך לך – וירא

אברהם הראשון שקראו לקב"ה 'אדון' • שם הוי"ה ושם אדנות (בעוה"ז ולעת"ל) • השייכות של ביהמ"ק לשם אדנות • אין מלך בלא עם • לעת נעשה בחפצו כל אזי מלך שמו נקרא • אדם הראשון קראו לקב"ה בשם אדנות •

תוכן הענינים • אהל אבות

מאמר טז עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו..... קיז

מהות התואר "אבינו" • מאמר לפרשת לך לך – וירא

עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו • ע"י הנסיונות נעשה ל'אבינו' • כל תפילותיהם של האבות היה לצורך הבנים בהמשך הדורות • אברהם מכונה "האדם הגדול" מצד עמידתו בנסיונות • המושג של נסיון להוציא מהכח אל הפועל • קח "נא" את בנך יחידך • בלא עמידה בנסיון העקידה אין ממש בכל הנסיונות • הטעם שבני אדם קרויין 'אדם' על שם האדמה • עכו"ם אין קורין אדם •

מאמר יז "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה"..... קכה

מעמדו של ישמעאל בן אברהם • מאמר לפרשת לך לך – וירא

הנסיון בתורה מיוחס רק לאברהם • האם לעשו חלק בזכות העקידה • האם עשו נחשב זרעו של אברהם ויצחק • ההבדל בין עשו לישמעאל • 'אשרינו מה טוב חלקנו ומה נעים גורלנו ומה יפה ירושתנו', כנגד ג' האבות • הגר נחשבת כשפחה רק כלפי הגר • שרה בירה את הטוב מאברהם •

מאמר יח נסיון העקידה..... קלב

מדוע פרח נשמתה של שרה • מאמר לפרשת וירא

מה הנסיון הגדול של העקידה, מאחר שבכל הדורות מסרו נפש על קידוש ה' • הכח למסור נפש בא מכח האבות • פרח נשמתה של שרה • האם לשרה היה חלק בנסיון • המו"מ של השטן עם אברהם בדרך לעקידה • העקידה היה מפריך את כל משנתו של אברהם נגד הכופרים • אברהם ויצחק השכילו שלא יתכן עבודה שכזו בעבודת ה' ואעפ"כ לא הרהרו אחריו • שיטת הר"ן שאברהם לא היה מחוייב לעקוד את יצחק •

מאמר יט "ויאהב יצחק את עשו"..... קמ

ביאור באהבת יצחק לעשו • מאמר לפרשת תולדות

אהבת יצחק לעשו • אהבת רבקה ליעקב • הטעם שלא גילתה רבקה ליצחק שיעקב הוא הנבחר • יצחק רצה לממש את חלק ה'ישראל' שבעשו • התביעה על יעקב שלא השיא את דינה לעשו • האם השבטים נשאו כנעניות •

מאמר כ האבות כנגד ג' עמודי העולם..... קמה

תורה, עבודה, גמ"ח

האבות כנגד ג' עמודי העולם • ג' הרגלים בכסאו של הקב"ה הם ג' האבות • ביישנים רחמנים וגומלי חסדים' כנגד ג' האבות • סדר עבודת האבות למול הסדר במשנה • התורה מחולקת לג' ענינים, בין אדם למקום, לחבירו, לעצמו •

מאמר כא "אין קוראים אבות אלא לשלשה"..... קנא

יחס הגרים להיסטוריה של האומה הישראלית

קשה מכמה מקומות שאומרים 'אבותינו' ואין הכונה לאבות • האם תרח מיוחס ל'אבותינו' • ביאור טענת משה בחטא העגל "מה כסא של שלש רגלים כו" • גרים בברכת

- "שעשה נסים לאבותינו" • כל מה שקרה לנו כאילו קרה להם • המושג "זרעו של אברהם" • אברהם אב המון גויים • הגרים של ישמעאל יש להם אחיזה גבוהה יותר (זוהר) •

מאמר כב "כי יעקב בחר לו י'ה" – יעקב בחר שבאבות ..... **קסא**

ביאור הבחירה ביעקב לעומת "אשר בחרת באברהם" והבחירה בשבט לוי

- הבחירה באברהם, יעקב, שבט לוי • כמה מאמרי חז"ל המדברים בשבחו של אברהם • הבחירה ביעקב זה הנהגת "כי חלק ה' עמו" • רק אצל יעקב נקבע סופית הנהגה זו • יעקב זכה לשלימות רק מכח היותו המשיך לעבודתם של אברהם ויצחק • החוט המשולש לא במהרה ינתק •

מאמר כג יעקב אבינו מטתו שלמה ..... **קסט**

ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא – עשו נקרא "ישראל מומר"

- המעלה שמטתו שלמה הגם שבהמשך הדורות יש פסול בזרעו • עשו נחשב 'ישראל מומר' • הכלל ש'ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא' התחיל רק מיעקב ואילך • פסח כנגד אברהם, גרים בכלל ומומרים לא • סוכות כנגד יעקב, מומרים בכלל וגרים לא •

מאמר כד "וישב יעקב בארץ מגורי אביו" – מגיירי אביו ..... **קעה**

יצחק ויעקב בדרכו של אברהם לפרסם אלוקותו ולגייר גרים

- כל האבות המשיכו בדרכו של אברהם לפרסם אלהותו בעולם • יצחק ויעקב לא פעלו באותו הדרך של אברהם • האם יצחק ויעקב התעסקו בגרים של אברהם • בארות המים • יעקב שהקים 'עדת ישראל' לא היה נצרך לצאת לחוץ לפרסם אלהותו (רמב"ן) •

מאמר כה אברהם "אב המון גויים" ..... **קפד**

"בן חותמין ולא ככולן" – אברהם שורש כל האבות

- המושג של 'אב המון גויים' שלכן הגרים יכולים להסתפח לעם ישראל • אברהם תחילה לגרים • האם זה הנהגה דוקא כלפי אברהם או גם כלפי שאר האבות • יעקב נקרא 'אב' סתם שנאמר "ארמי אובד אבי" • אברהם שורש כל האבות ולכן חותמין בו •

מאמר כו "זרע אברהם אוהבי" ..... **קפט**

אהבת האבות לקב"ה אהבה שאינה תלויה בדבר

- אהבת האבות לקב"ה אהבה שאינה תלויה בדבר • הטעם ש'חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה' • כל מה דעביד רחמנא לטב עביד • "אור זרוע לצדיק ולישרי לב שמחה", רק לישרי לב יש שמחה בעוה"ז • דרגה גבוהה יותר בו סיבת העבודה כדי להראות תוקף האהבה לקב"ה • "ה' הוא הטוב בעיניו יעשה" •

מאמר כז "אלוקי אברהם אלוקי יצחק ואלוקי יעקב" ..... **קצו**

ביאור במה שהקב"ה מייחד שמו על הצדיקים

- הקב"ה מייחד שמו על הצדיקים • רק על מי שעמד בנסיונות כל ימי חייו • האם נתייחד שמו של הקב"ה על דוד • האבות חיו כל ימי חייהם בהכרה ש"אין עוד מלבדו" • "והיה ה' לי לאלוקים", שלא יצא פסול בזרעי •

מאמר כח "ותעמוד מלדת"..... ר

דוד המלך ע"ה 'רגל רביעי למרכבה' • מאמר לפרשת ויצא

האבות ג' הרגלים בכסא של הקב"ה ודוד 'רגל רביעי במרכבה' • הטעם שדוד לא נקבר במערת המכפלה יחד עם האבות • בתפילה מזכירים את האבות ובברכת הנביא 'מגן דוד' • ג' התפילות ביום מיוחדות לג' האבות ו'תיקון חצות' לדוד • העבודה של דוד, הודאה • "ותעמוד מלדת", ע"י לידת יהודה שממנו בא דוד, יש עמידה לכסא (זוהר) •

מאמר כט "הפעם אודה את ה'"..... רז

מאמר לפרשת ויצא

מדוע רק עכשיו לאה הודתה לה' • האם האבות לא הודו עד לאה • צד השווה בין 'הודאה' ל'הודאת בעל דין' • גם 'וידוי' משורש זה • רק מתוך "שאתה הוא ה'" שייך להודות "על כו" (נוסח מודים דרבנן) •

מאמר ל יעקב אבינו לעומת אומות העולם..... רט

מאמר לפרשת ויצא – וישלח

השייכות בין חג הסוכות ליעקב אבינו • "ויעקב נסע סוכתה" • רק יעקב אבינו זכה להקים את עם ישראל • השטן בא לילחם דוקא כנגד יעקב אבינו • יעקב נלחם באומות בעולם וממנו נלמד את ההנהגה לדורות •

מאמר לא "לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל"..... ריד

מכירת הבכורה ועסק הברכות • מאמר לפרשת תולדות – וישלח

שם 'יעקב' ושם 'ישראל' • כה תאמר לבית יעקב • והיה העקוב למישור • השם יעקב מורה על שפלותם של ישראל • השם ישראל טומן בו הודאה על הברכות • הנהגת "כי חלק ה' עמו", עם ישראל לא מסורים לשום מזל • "כי שרית עם אלוקים", לשלוט על שרי מעלה •

מאמר לב "פן יבוא והכני אם על בני"..... רכג

רחל 'עיקרו של בית' – יוסף 'שטנו של עשו' • מאמר לפרשת וישלח

מדוע רחל נחשבת 'עיקרו של בית' • בבלבול יצועי המטה פגע במהותה של רחל ולכן הפסיד הבכורה (מהרש"א) • ביאור מדוע רק יוסף הוא שטנו של עשו • לאה בחלקו של עשו ולכן יש לעשו שליטה עליה • תפילתו של יעקב "פן יבוא והכני אם על בני" מיוחס ללאה או לרחל (מבי"ט ושל"ה) • ע"ה מיוחסים ללאה והערב רב לבני השפחות • ישראל אע"פ שחטא ישראל הוא, מיוחס ללאה (רמח"ל) •

מאמר לג ביקש לבן לעקור את הכל..... רכט

השולשלת של אברהם יצחק ויעקב • מאמר לפרשת ויצא

הסיבה שיעקב משכנע את רחל ולאה שאין לו חלק אצל לבן • ביאור המו"מ בין יעקב ללבן • ביקש לבן לעקור את הכל, היינו עבודה זרה • לבן רצה לקעקע את רצף השולשלת של האבות • הטעם שכן סורר ומורה חייב מיתה כי עקר את רצף השולשלת עם הוריו • כור הברזל ר"ת בלהה, רחל, זלפה, לאה (אריז"ל) • מכח לבן הוצרכו לגלות מצרים •

מאמר לד יוסף הצדיק ושבטי י"ה.....**רלח**

מאמר לפרשת וישב – ויגש

השבטים חששו שיוסף מפקיע אותם מכלל י"ב השבטים • לא חזרו בהם מהמכירה • התפקיד של יוסף לתקן לשון הרע (גר"א) • הסיבה שיוסף התנכל לאחיו • קיום החלומות בגדר נבואה • משיח בן יוסף מכשיר את מלכות בן דוד • "נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים", רחל ולאה • "ולא היה יכול להתאפק", ולכן לא באו לתיקון השלם • בשכם מכרו את יוסף ובשם נחלקה מלכות בית דוד •

מאמר לה "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי".....**רמח**

מאמר לפרשת ויחי

יוסף הוא ההמשך ליעקב • ליוסף היה את המעלות של יעקב עמוד התורה • יוסף בחינת אב • ולכן "אפרים ומנשה לי הם" • היה ראוי לצאת ממנו י"ב שבטים •

מאמר לו "בחרבי ובקשתי".....**רנג**

ישמעאל ועשו • מאמר לפרשת ויחי

ההבדל בין 'תפילה' ל'בקשה' • 'תתקבל צלותהון ובעותהון' • 'חרב' כנגד עשו ו'קשת' כנגד ישמעאל • הכח של יהודה ב'קשת' ושל יוסף ב'חרב' • 'כי א-ל שומע תפילות ותחנונים אתה' • "בחרבי ובקשתי" – כנגד תפילת שמו"ע ובקשות פרטיות •

מאמר לז "שני שדיך כשני עפרים תאומי צביה".....**רנח**

משה ואהרן • מאמר לפרשת שמות – וארא

משה ואהרן שקולים הם • "לא כן עבדי משה" • אהרן זכה לכהונה • הטעם שזכה משה להיות מנהיג • הטעם שהפסיד את הכהונה "והן לא יאמינו בי" • הסיבה שאהרן זכה לכהונה "וראך ושמח בלבו" • משה היה אחראי על ענין 'בין אדם למקום' ואהרן על ענין 'בין אדם לחבירו' • שני לוחות הברית - זה בלא זה אי אפשר •

מאמר לח משה רבנו – מוסר התורה.....**רסו**

מאמר לפרשת יתרו – משפטים

המן שמח שנפל הפור בחודש שמת בו משה • מה השמחה על מיתתו של משה • והוא לא ידע שמת בו ביום • מה המעלה בזה • משה מן התורה מניין? • משה רבנו מוסר התורה מוכרח בבריאה • משה רבנו שקול כנגד כל ישראל •

מאמר לט "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".....**רעא**

האם נצטוו על מלאכת המשכן קודם חטא העגל • מאמר לפרשת משפטים – תרומה

ע"י המשכן שכינה שורה בכל ישראל • מחלוקת המפרשים האם נצטוו על מלאכת המשכן רק בעקבות חטא העגל • איך שרתה שכינה בתחילת בריאת העולם • אחר מתן תורה אומר הקב"ה "לפרוש הימנה איני יכול" • אחרי חטא העגל עלו לדרגה גבוהה יותר מקודם החטא – "חמלה גדולה ויתירה" (גר"א) •

מאמר מ "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" ..... **רעח**

החילוק בין ה"משכן" ל"מקדש" – המשך למאמר הקודם

מחלוקת המפרשים האם נצטוו על מלאכת המשכן רק בעקבות חטא העגל • תנאי עשה הקב"ה שאין מוציאים ממצרים רק ע"מ שיעשו משכן • האם שבו למעלה שהיו קודם החטא • ההבדל בין 'מקדש' ל'משכן' • האם בנין המשכן דוחה שבת •

מאמר מא י"ב השבטים כנגד י"ב מזלות וחדשים ..... **רפג**

ביאור מדוע נתבטל המועד של ר"ח בחטא העגל

י"ב השבטים כנגד י"ב חדשי השנה • בחטא העגל נתבטל ראש חודש • כל סדר הנהגת העולם עומד על מספר י"ב • אי אפשר שתשרה שכינה בהעדר אחד מהשבטים • הטעם שנקראים 'שבטים' ו'מושלים' •

מאמר מב "אֵישׁ עַל דָּגְלוֹ" ..... **רפח**

מהות דגלי השבטים – המשך למאמר הקודם

ישראל נתאוו לדגלים כמו המלאכים • בלעם הכיר במעלת הדגלים של ישראל • הדגלים מסמלים את אופי העבודה של כל שבט • הדגלים כנגד י"ב חותמות של שמות הקב"ה (שערי אורה) •

אהל אמהות

מאמר מג "ודבק באשתו והיו לבשר אחד" ..... **רצה**

מעלת חיבור איש ואשה אצל עם ישראל • מאמר לפרשת בראשית

הטעם שבתחילה נבראו האש והאשה גוף אחד • הטעם שאיש ואשה ע"י החיבור נחשבים ל'בשר אחד' • חלוק במהותו החיבור של בני אדם לחיבור של ע"ה ובע"ח (מהר"ל) • כל אדם שאין לו אשה אינו אדם • נחשב לפלג גופא • הטעם שדוקא האדם נקרא 'אדם' על שם האדמה • נבראו תחילה גוף אחד כדי שהאשה תעזור בפרנסת הבית (גר"א) •

מאמר מד אברהם טפל לשרה בנביאות ..... **שא**

מעלת הנשים על האנשים – "שעשני כרצונו"

איך יתכן שאברהם טפל לשרה • הטעם שיש לנשים בינה יתירה • נשים נולדות עם יותר יראת שמים • לנשים אין את התבלין של תורה כנגד היצר הרע • ברכת "שעשני כרצונו", צידוק הדין, הכרה במעלה שנבראה גבוהה • הטעם שנשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא • בזכות נשים צדקניות •

מאמר מה "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" ..... **שו**

מעלות הצניעות באספקלריית חז"ל • מאמר לפרשת חיי שרה – ויצא

הטעם שהאבות נשאו נשים דוקא מבנות בתואל ולא מהנשים שגיירה שרה • מדות רעות עובר בתורשתיות • בית בתואל היו עובדי ע"ז אבל היה להם מדות טובות • בנות בתואל

היו צנועות • רחל נישאה לר"ע כי ראתה בה שהוא 'צנוע ומעלי' • ביאור נרחב
באספקלריית חז"ל מהו 'צניעות' • הצניעות, מוסר, ומדות, תריס לנשים כנגד היצר הרע •
התורה מחולקת לג' ענינים, בין אדם למקום, לחבירו, לעצמו •

מאמר מו "והנערה טובת מראה מאוד"..... **שיד**

מעלת היופי באספקלריית חז"ל • מאמר לפרשת חיי שרה – ויצא
בשביל נזיה של רחל ביקש יעקב לישא אותה • שקר החן והבל היופי • אבל אשה "יראת
ה'" היא תתהלל גם על החן והיופי • היופי מעיד על שלימות • החטא גורם לכיעור • 'אין
אשה אלא ליופי' כדי שיהיה חיבור מושלם ביניהם (מהר"ל) •

מאמר מז "אין קוראים אמהות אלא לארבעה"..... **שכא**

הגר לעומת בלהה וזלפה, ומעמד בני השפחות • מאמר לפרשת לך לך – וישב
החילוק בין הגר שפחת שרה לבלהה וזלפה שפחות רחל ולאה שזכו להיות חלק מהקמת
עם ישראל • "כרחל ולאה אשר בנו שתיהם את בית ישראל", מדוע השפחות לא כתובות
כאן • מעלתן של בלהה וזלפה שהיו כפופות לאמהות ורק בגלל זה זכו שילדיהם נחשבים
לשבטי י-ה • ביאור המו"מ בין שרה להגר וציווי המלאך "שובי אל גבירתך והתעני תחת
ידיה" • הויכוח של השבטים עם יוסף, אם לקרוא לבני השפחות 'עבדים' •

מאמר מח 'מסירת הסימנים'..... **שכז**

מאמר לפרשת ויצא – וישלח
חששו של יעקב שמא מה שבאו מד' אמהות גרם שיש בהם שמץ של ע"ז • רק רחל בעבור
'מסירת הסימנים' יכולה להציל את עם ישראל מהקטרוג על ע"ז • רק יעקב זכה להקים
את עם ישראל • אבל עדיין לא זכה שיהיה בהם אחדות • ולכן כשביקש לגלות את הקץ
אמר להם 'האספו' ואגידה לכם (של"ה) • רחל מסרה את הסימנים כדי שלא תהיה לה
לצרה • רק בע"ז נאמר לשון 'קנאה' כלפי מעלה •

אהל דורות

מאמר מט "המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית"..... **שלה**

מאמר לפרשת בראשית
"המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית" - יסוד נפה"ח ודעימי' • "כח וגבורה נתן
בהם להיות מושלים בקרב תבל" (של"ה) • אנשי מעמד היו צמים כל השבוע כנגד ששת
ימי בראשית • כל שבוע חוזר חלילה הסדר של ששת ימי בראשית • הנהגת 'מחדש בטובו'
בשבת • שבת וישראל זוג • ע"י שמירתם של ישראל את השבת נותנים כח לעוד שבוע •

מאמר נ "הקובע מקום לתפלתו אלוקי אברהם בעזרו"..... **שמח**

מעלת הענוה קובע שהאדם הולך בדרכי האבות
מעלת קביעות מקום מעיד על ענוה • המעלה של עם ישראל שממעטין עצמם • וזה הדרך

להיות אוֹחוּז בדרכי האבות לזכות לזכות אבות • עי"ז נחשבים ל"תלמידיו של אברהם אבינו" •

מאמר נא "למען הביא על אברהם את אשר דבר עליו"..... **שנא**

עבודה על מנת לקבל פרס • מאמר לפרשת וירא

עבודה על מנת לקבל פרס • מי שלא מחוייב יכול לעבוד ע"מ לקבל פרס (מהרש"א וגר"א) •
הדרגה הגבוהה זה לעבוד ע"מ לקבל פרס כי הקב"ה חפץ להיטיב • המבחן אם האדם
יסכים שאדם אחר יקבל את השכר • החיסרון לעבוד ע"מ לקבל פרס זה רק כשעובד ע"ד
שהשכר זה חלף עבודתכם (רבינו בחיי) • 'שכר מצוה מצוה' • סלע זו לצדקה ע"מ שיחיה
בני או שאחיה בן עוה"ב •

מאמר נב "וצאצאיו חתם באות ברית קודש"..... **שנא**

ברית מילה של אברהם, ישמעאל, ויצחק

ויכוח של ישמעאל ויצחק האם קיימו את מצות המילה מדעת או לא • מדוע לדורות מצות
המילה בקטנות שלא מבחירה • ביאור ברכת "אשר קידש כו" • ברית מילה מכשיר את
האדם שישראל אע"פ שחטא ישראל הוא (בית הלוי) • כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב •
השייכות של מילה ליוהכ"פ • ערל בגיהנם • שמונה ימי מילה, מעל הטבע •

מאמר נג "זרעו של אברהם"..... **שסו**

מעמדו של ישראל שחטא

'כל מי שאינו מרחם על הבריות אינו מזרעו של אברהם', ביאור • ניתן ליפקע מקדושת
ישראל • זרעו של אברהם זה מצד יחס הקדושה • במתן תורה היו צריכים גירות ל'מעלת
ישראל' (גרנ"ט) • מומר אינו נחשב 'בן ברית', נפק"מ לפסח, גט, ברכהמ"ז •

מאמר נד "ולישמעאל ברכתני אותו"..... **שעג**

התועלת שיש לעם ישראל בברכות של ישמעאל ועשו

מתוך ריבוי הגויים יתרבו גרים לישראל • הגרים של ישמעאל בדרגה גבוהה יותר משאר
גרים • יצחק רצה לברך את עשו כדי שישראל יגלו מתחת יד אדום שהם אחיהם • ישמעאל
מלשון 'שמע א-ל' שעל ידו מוכרחים ישראל לחזור בתשובה לה' • עשו מלשון ע' שוא •

מאמר נה "הגדול הגבור והנורא"..... **שעח**

אברהם-הר, יצחק-שדה, יעקב-בית

'הגדול הגבור והנורא', כנגד ג' האבות • הטעם שאברהם קרא לביהמ"ק הר, יצחק שדה,
ויעקב בית • רק אצל יעקב נקראו "בית ישראל" שהשי"ת עמנו בקביעות • ג' בתי המקדש
כנגד ג' האבות • 'אפשר שעברתי על מקום שהתפללו אבותי', כפשוטו • בארות המים •
הטעם ש'תפילת ערבית רשות' •

מאמר נו "חסד דין ורחמים"..... **שפד**

אברהם-חסד, יצחק-דין, יעקב-רחמים

יעקב מדת הרחמים הכלולה ממדת החסד והדין • 'והנורא' כנגד יעקב • יעקב הבריה
התיכון מבריה מן הקצה אל הקצה • "איש תם", כולל חסד וגבורה • העולם יכול לעמוד

- רק במדת הרחמים ולא במדת החסד או במדת הדין • שני מדות הרחמים בהנהגתו יתברך •
- 'המנהג עולמו בחסד ובריותיו ברחמים' •

מאמר נז "ואעשך לגוי גדול, ואברכך, ואגדלה שמך"..... **שצב**
כנגד אברהם יצחק ויעקב

- 'ואעשך לגוי גדול' כנגד אברהם, שניתן להם תורה ומצות • 'ואברכך' כנגד יצחק, שמונהגים בהשגחה פרטית • 'ואגדלה שמך' כנגד יעקב, נבואה ורוח הקודש (הגרי"א"ח) •

מאמר נח האבות הן הן המרכבה..... **שצד**
האם זה דוקא האבות או כל הצדיקים

- האם 'האבות הן המרכבה' זה הנהגה שמיוחדת רק לאבות הקדושים • ביאור במה שהאבות מרכבתו של מקום • 'שקולה מיתתן של צדיקים כשריפת בית אלוקינו' • "לסוסי ברכבי פרעה דימיתין רעיתי" • ג' הנהגות של הקב"ה (ישר, חסיד, צדיק) • כל אחד מהאבות פתח שער לאחד מהמדות הללו •

מאמר נט "תפלות אבות תקנום"..... **תג**

- אברהם התפלל מנחה גם קודם שתיקנה יצחק אבל לא פירסמה לאחרים • ביאור המושג של "תפלות אבות תקנום" • ג' התפילות מיוחדות כנגד עבודת האבות • חסד בבוקר, דין בצהריים, תפארת בלילה • כל אחד מהאבות פתח שער בזמן הזה שיהיה מוכן לתפילה •

מאמר ס "ועקידת יצחק לזרעו ברחמים תזכור"..... **תז**
הדרך לעורר "זכות אבות"

- מדוע מתבטאים 'עקידה' על שם הקשירה ולא על עצם הנסיון • מכח התקיעה בשופר של איל, מחזיקין בדרכי האבות וזוכין לזכות אבות • היאך מתפרסנים מכח זכות אבות, מאחר ש'שכר מצות בהאי עלמא ליכא' • שכר הידור מצוה או שמחה בקיום המצות, נפרעין גם בעוה"ז •

מאמר סא "ועקידת יצחק לזרעו ברחמים תזכור"..... **תיב**
אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה

- ביאור המושג ש'אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה' • הענין של אברהם אבינו לחבול ביצחק ולהוציא ממנו דם • כל מה שעשה באיל אמר יה"ר שיהיה תחת בני • מצד שורת הדין 'מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה' • רק אצל יהודי שלא שנה בחטא אין מצרפה למעשה • אצל גוי 'מחשבה טובה אין הקב"ה מצרפה למעשה' • ביאור הק"ו של ר"ע בעלה בידו בשר טלה •

מאמר סב "וכבש רחמיו לעשות רצונך כן יכבשו רחמיו את כעסך"..... **תיח**
זכות העקידה מעורר את הנהגת הרחמים

- השייכות של העקידה לזכות הכפרה בר"ה ויוהכ"פ • 'וכבש רחמיו לעשות כן יכבשו כו', לכאורה זה דבר והיפוכו • שני מדות הרחמים • ביאור המושג של 'אור פנים' כלפי מעלה • הנהגת היחוד • 'וחנותי את אשר אחון' • למעני למעני אעשה • בזכות השבועה בעקידה

תוכן הענינים • אהל אבות

מובטחים אנו שיגאל אותנו • נסיון העקידה היה שתיקה כנגד טבע האדם • וכנגד זה הקב"ה פועל תחת הנגהת היחוד שלא לפי כללי המשפט •

מאמר סג "בי נשבעתי נאם ה' כי יען אשר עשית את הדבר הזה"..... תכה

לעתיד לבוא רק יצחק אבינו יהיה המליץ יושר

לעתיד לבוא רק יצחק יהיה המליץ יושר • עיקר הזכות קיום שלנו הוא מזכות העקידה • עיקר עמוד שהתרופף בגלות זה העמוד של בין אדם למקום • ולכן יצחק עמוד העבודה של ב"א למקום הוא המליץ יושר •

מאמר סד "אלוקי אבי וארוממנהו"..... תכה

שורש האמונה בנפש היהודי ובנפש הגר באספקלריית חז"ל

חילוק בהכרה של אברהם מכל הצדיקים שקדמו לו שבא להם האמונה ע"פ קבלה מאדם הראשון • הגרים דומין לאברהם בזה • כל אחד מהאבות הגיע לאמונה מתוך חקירת עצמו • לנו מושתת אמונה ירושה מהאבות • בגרוש ספרד אלו שעסקו בחקירה נפלו • כל כוחנו בזכות האבות אבל גרים יש להם זכות עצמם •

מאמר סה "וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו"..... תלה

האם ההנהגה "למען שמו" תלוי בזכות אבות

דעת הטור שיש כאן שני ענינים, זכות אבות, למען שמו • ההנהגה למען שמו מותנה בזכירת חסדי אבות (רשב"א וגר"א) • הנהגת למען שמו פועל רק ע"י שמעוררים זכות אבות • יציאת מצרים • קריעת ים סוף • נוסח הסליחות • תפילת משה בחטא העגל • מכח מה שיציאת מצרים היה בריש גלי מובטחים אנו לגאולה שלא יאמרו כו' (מעשה נסים) •

מאמר סו "ויתן לך האלוקים"..... תלט

ישראל זוכים רק ע"פ דין לעומת אוה"ע שזוכים מכח השרים • מאמר לפרשת תולדות

ישראל זוכים רק בדין אבל אוה"ע זוכים גם שלא בדין מכח השרים והמזלות שלהם • המזלות נגדיים לישראל ועי"ז מוכרחים לידבק בו יתברך • רוב העונשים האדם מביא על עצמו מכח שליטת המזלות (יערות דבש) • ישראל מקריבים בעבור אוה"ע רק בסוכות בעבור מים ולא בפסח ושבועות עבור תבואה ופירות האילן • "כי גדול ה' מכל האלוקים" •

מאמר סז "ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ"..... תמז

העמידה בגלות תלוי בעסק הברכות • מאמר לפרשת תולדות

יצחק רצה לברך את עשו כדי שעם ישראל יהיו בגלות תחתם (שערי אורה) • יצחק לא רצה שיהיה ליעקב שייכות להנאות עוה"ז • רבקה רצתה שעשו יזון מישראל (בית הלוי) • השייכות בין ב' גדיי העזים לשני השעירים ביוהכ"פ •

מאמר סח "וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו"..... תנב

איסור גיד הנשה זכר לדורות • מאמר לפרשת וישלח - ויחי

ההשרדות בגלות דומה לנסי יציאת מצרים (חובה"ל ור"י עמדין) • הן הן נוראותיו • התנאי להשרדות בגלות זה הבדלות מאוה"ע • הקול קול יעקב והידיים ידי עשו • ע"י הריגת שמעון

ולוי את עיר שכם בטל ההבדלה וחל סכנת הכחדה • איסור גיד הנשה זכר לדורות • "נורא אלוקים ממקדשיך כו' נותן עוז ותעצומות לעם" • "עד מתי עוזך בשבי ותפארתך ביד צר" •

מאמר סט מכירת יוסף שורש כל החורבנות ..... **תנח**
מאמר לפרשת ויגש

הטעם מדוע בעת פגישתם של יוסף ובנימין בכו על החורבנות שעתידים ליחריב • כל החורבנות שורשם מכח מכירת יוסף • 'גדול השלום' שעל ידו אין קטרוג על שאר ענינים • חטא העגל שורש לכל עבירות למקום • מכירת יוסף שרש לכל עבירות לחבירו • 'כי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון' • "ולא היה יכול יוסף להתאפק" ולכן לא הגיעו לתיקון השלם •

מאמר ע "שמע ישראל" ו"ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד" ..... **תסו**
מאמר לפרשת ויחי

טעם הוספת אמירת "ברוך שם" לק"ש • טעם אמירתו בחשאי • אמירתו בקול ביחיד ובתפילת יוהכ"פ קטן • הפסקה בין קבלת מלכות שמים לשאר הק"ש • "ברוך שם" משלים את הרמ"ח תיבות בק"ש • מה שבח יותר גדול "שמע ישראל" או "ברוך שם" • שבח של מלאכים • ציקי קדירה • בפסוק "שמע ישראל" יש לכוין בשם אדנות גם על שם הוי"ה (ר"י וגר"א) • 'יהא שמייה רבה' זה תרגום של ברוך שם שהיו אומרים אותו במקדש •

מאמר עא "תפסו אומנות אבותיהם" ..... **תעו**
"בכל קראנו אליו" - כח התפילה של עם ישראל לעומת אוה"ע

לפני קריעת ים סוף צעקו ישראל ו"תפסו אומנות אבותיהם" • התפילות של האבות היו כמו צעקה ממצר מאחר שהכירו שאין עוד מלבדו • תפילה זה 'עול מלכות שמים' (שערי אורה) • בקשות פרטיות יחד עם בקשות רוחניות (החזו"א והרב דסלר) • אוה"ע מתפללים לשרים שלהם אבל ישראל אין מי שמושיעם אילולי הקב"ה • קרוב לנו "בכל קראנו אליו" • גם תפילות שלא נענות מתקבלות ונשמרות • "אל הנער הזה התפללתי" •

מפתחות

מפתח מאמרים ..... **תפז**
מפתח ערכים ..... **תצב**

פתח האהל

"כי מראש צורים אראנו"

בגמ' בר"ה (יא, א) מבואר, שחודש תשרי נקרא "ירח האיתנים" (ופרש"י לישני דתקיפי הוא, מלשון חוזק), כי זה ירח שנולדו בו האבות שהם איתני עולם.

עה"פ (במדבר כג, ט) שאמר בלעם **"כי מראש צורים אראנו ומגבעות אשורנו"**, פרש"י **"אני מסתכל בראשיתם ובתחילת שרשיהם, ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות"**.

וכותב הבן איש חי (ש"ב חוקת), שהאבות הם ה"צורים" והאמהות הם ה"גבעות". **ולמדנו**, שהחוסן של עם ישראל לדורותיו מבוסס, הן מכח ה'אבות' והן מכח ה'אמהות'.

'האמהות'

וכך מבואר בדברי חז"ל, שגם האמהות הם חלק מה"זכות אבות". שכך אמרו במדרש (ויק"ר לו, ה; וע"ע בהגר"א אד"א בראשית א, ה) עה"פ **"וזכרתי את בריתי יעקב ואת בריתי כו"**, אין לי אלא אבות אמהות מניין? ת"ל **"את" "את" "את"**, ואין אתיא אלא אמהות דכתיב **"שמה קברו את אברהם ואת שרה וגו"**.

וכותב המבי"ט (בית אלוקים' שער היסודות פרק מז), ששרה אמנו היתה הראשונה שהוזכר בתורה קבורתה, ואחריה קבורת רבקה (הרמוזה בקבורת דבורה) וקבורת רחל ולאח, כי קבורתם יחד במערת המכפילה מורה, כי זכות כולם **איש ואשתו** מצטרפת ועומדת לעד לבני בניהם אף לתחיית המתים. ומבאר שמטעם זה נזכר אצל האבות ענין הקבורה דבר שלא הוזכר בכל הדורות הקודמים להם.

ולכן אנו רואים, שהתורה מאריכה על נשות אברהם יצחק ויעקב ולא על שאר נשות הצדיקים, מאחר שגם האמהות הם חלק מהשרשים של עם ישראל. וכמש"כ המבי"ט (שם) וז"ל, ולזה נתפרסם בתורה ענין זיווג אברהם יצחק ויעקב, ושמות האמהות הצדקניות אשר זכו שיצאו מהן שלשלת הצדיקים כו', **ונצטרף זכות האבות והאמהות יחד לצאת מהם אומת ישראל אשר נתפרסם מעלתם כו'**, אשר בכל זה נודע בכל הגויים כי הם זרע ברך ה' כו' עכ"ד.

דוגמא אחת לכוחן של האמהות, מצינו עה"פ (בראשית כא, יב) שאמר הקב"ה לאברהם "כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקולה" – ופרש"י "למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות" (עי' מאמר מד).

מי נחשב ל'אבות ואמהות'

מי הם האבות והאמהות?

איתא באבות דרבי נתן (פרק לז), שהאבות והאמהות הן מנין 'שבעה' – שלשה אבות וארבע אמהות. שלשה אבות – אברהם, יצחק, ויעקב. וארבע אמהות – שרה, רבקה, רחל, ולאה. ובגמ' בברכות (טז, ב) אמרו ש'אין קורין אבות אלא לשלשה ואין קורין אמהות אלא לארבע', ופרש"י והרי"ד שהם אברהם יצחק ויעקב [לאפוקי השבטים], ושרה רבקה רחל ולאה [לאפוקי בלהה וזלפה].

וכותב הגרי"א חבר ('שיח יצחק' ח"א עמ' קסז), שעל ידי ג' האבות האלו זכו ישראל להיות עם הנבחר ליתן להם תורה ומצוות עשה ול"ת. ולכן אמרו רז"ל (שם) שאין קורין אבות אלא לשלשה, שהם השרשים בקדושת האומה הנבחרת ובהם תלוי קיום הבריאה, ועליהם נאמר (קהלת ד, יב; כדאיתא בספרי דברים פיסקא שיב) "והחוט המשלש לא במהרה ינתק".

וכתב השל"ה (צאן יוסף אות מה) שהאבות הם בחינה של ג' רגלים שכסא של הקב"ה עומד עליהם כמבואר ברש"י בברכות (לב, א), וזהו ג' דברים שהעולם עומד עליהם על התורה (יעקב) על העבודה (יצחק) ועל גמ"ח (אברהם). ודוד המע"ה הוא "רגל רביעי למרכבה" שמכוחו הכסא עומד ביציבות.

'בני יעקב ויוסף'

אולם מצינו גם מאמר חז"ל (משנת רבי אליעזר פרשה ה עמ' 102) שאמרו: כנגד ארבעה אבות וארבע אמהות. והלא שלשה הן?! אלא יוסף נקרא מן האבות שנאמר (תהלים עז, טז) "גאלת בזרוע עמיך בני יעקב ויוסף סלה".

ולכן "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי" – מאחר שיוסף הוא כיעקב עצמו. ובאמת מבואר בגמ' בסוטה (לו, ב) שהיה ראוי לצאת מיוסף י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו.

ולכן לא נמנה יוסף בכלל השבטים [כמו שיעקב לא נמנה בכללם], כי יצא מכלל השבטים ועלה לדרגת אב (אוה"ח מח, ו). ומטו משמיה דהגר"א שזהו מה שנא' (בראשית מב, ח) "ויכר יוסף את אחיו והם לא הכירוהו" – כי ליוסף היה איזה בחינה של 'אב' לעומתם שהיו רק בבחינה של שבטים.

והראו למה שאמרו בזוהר (בראשית קסח, א), ששבעים שנות דוד המלך נלקחו מהאבות¹, אברהם הניח ה' שנים (שהיה לו לחיות ק"פ שנה כמו יצחק וחי רק קע"ה שנה), יעקב הניח כ"ח שנה (שחי קמ"ז שנים והיה לו לחיות כאברהם קע"ה שנים), ויוסף הניח ל"ז שנה (שחי ק"י שנה והיה לו לחיות כיעקב קמ"ז שנים), וביחד זה עולה לשבעים שנה (ושם מבאר הזוהר מדוע יצחק לא הניח כלום, וגם שיוסף הניח יותר מכולם לפי שהוא לחוד שקול ככולם שנקרא "צדיק").

הרי מבואר, ששנותיו של דוד [שהוא "רגל רביעי למרכבה"] נלקחו מהאבות, וזה כולל גם את יוסף.

וראה באור החיים (שמות א, ו) שמעיר, מדוע התורה כופלת להזכיר את מיתת יוסף, פעם אחת בסוף חומש בראשית שנאמר "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים", ופעם נוספת בתחילת חומש שמות שנאמר "וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא".

ומבאר ה'פחד יצחק' (פסח מאמר נ אות ט) עפ"ד הרמב"ן בהקדמה לחומש שמות, שחומש בראשית הוא 'ספר האבות' ושמות הוא 'ספר הבנים'. ומאחר שיוסף היה גם בבחינה של אב, לכן מיתתו שייכת בשני הספרים, גם בספר בראשית בבחינת היותו קרוב לאבות, וגם בספר שמות בבחינת היותו אחד הבנים. ואילו שאר השבטים שהיו רק בבחינת בנים ולא בא עניינם בספר בראשית, כי אם בקשר עם המאורעות של האבות ושל יוסף, על כן מיתתם שלא באה בקשר עם מאורעות של האבות מקומו רק בספר שמות. ולפיכך חומש בראשית מסתיים במיתתו של יוסף שזוהו המאורע האחרון בדרגה של אבות, וחומש שמות מתחיל במיתתו של יוסף כי זהו המאורע הראשון בדרגה של בנים.

'אושפיזין'

בסדר ה'אושפיזין' בחג הסוכות (מקורו בזוהר ויקרא קג, ב) אנו מוצאים שנמנים: אברהם, יצחק, יעקב, יוסף, משה, אהרן, דוד.²

וכותב הגרי"א חבר (בפי' להגדש"פ פיוט 'אחד אני יודע') שמצב של ישראל הם שבעה רועים: שלושה אבות, משה ואהרן, יוסף ודוד. והם שבעה עמודים שהעולם עומד עליהם כמש"כ (משלי ט, א) "חצבה עמודיה שבעה" כדאיתא בגמ' בחגיגה (יב, ב) עכ"ד.

1. במאמר כח בהערה הובאו דברי חז"ל, ששבעים שנות דוד המלך נלקחו מאדם הראשון. וראה בשל"ה (תולדות תורה אור אות כה) שכותב שאין בזה סתירה. וע"ע בספר בים דרך להגר"מ זילבר (בראשית עמ' רעז) מש"כ עוד בזה.

2. לפי מנהג החסידים משה ואהרן קודמים ליוסף. וראה בפרי צדיק (דברים לחג הסוכות אות כב) מש"כ בזה והעלה שיש מקור לשני המנהגים. וע"ע בליקוטי מהרי"ח (סדר חג הסוכות) מש"כ בזה.

וזהו ז' המדות שאמר דוד (ד"ה א כט, יא) "לך ה' הגדולה (חסד), והגבורה, והתפארת, והנצח, וההוד, כי כל בשמים ובארץ (יסוד), לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש (מלוכה)".

ובנוסח 'מי שברך' לחולים מזכירים את: אברהם, יצחק, יעקב, משה, אהרן, דוד, ושלמה. וכן מובא בזוהר (ר"מ פנחס רנה, ב) שהאושפיזין הם: אברהם יצחק ויעקב, משה אהרן, דוד ושלמה.³

ובתפילת 'בדיל ויעבור' (בתפילת יו"ק) מזכירים גם את יוסף וגם את שלמה, וגם מזכירים שם את פנחס.

ובכללו (סי' לז) כותב שט' התיבות בתפילת "הכל יודוך" מן 'ובוקע' עד 'שבתה', הם כנגד ט' צדיקים: אדם, נח, אברהם, יצחק, יעקב, משה, ואהרן, דוד, שלמה.

י"ב שבטים'

על הכח של "שנים עשר" שבטים, מצינו בתנחומא (וישב אות ח) עה"פ (בראשית לז, לה) "וימאן להתנחם", שאמר יעקב אבינו הרי נפרצה ברית השבטים, כמה יגעת להעמיד י"ב שבטים ורואה אני מאחר שיוסף הלך הרי פסקה אותו הברית. כל מעשיו של הקב"ה כנגד י"ב שבטים, י"ב מזלות, י"ב חדשים, י"ב שעות ביום, י"ב שעות בלילה, י"ב אבנים שהיה אהרן לובש. ועכשיו הלך לו יוסף הרי נפרצה ברית השבטים.

וכן איתא במדרש (שכל טוב בראשית לז, ט), בכל מקום נזכרין 'שבטי ישורון' כנגד משטרן של מזלות. ובמדרש אגדה (פקודי פרק לח) אמרו מה תקנתו של עולם? שנים עשר חדשים, ושנים עשר מזלות, וכנגדן שנים עשר שבטים. ועוד אמרו (שמו"ר טו, ו) אתה מוצא י"ב מזלות יש ברקיע, כשם שאין השמים יכולין לעמוד חוץ מי"ב מזלות, כך אין העולם יכול לעמוד חוץ מי"ב שבטים.

וע"ע במג"א (סי' סח) שהביא בשם הכוונות, שהמנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג מקומו – כי י"ב שערים בשמים נגד י"ב שבטים, וכל שבט יש לו שער ומנהג לבד מה שנזכר בגמרא שזה לכל.

3. כך הביא בספר ליקוטי מהרי"ח (סדר חג הסוכות), רק כתב שכפי מה שמקובל מהאריז"ל הם: אברהם יצחק ויעקב, משה ואהרן, יוסף ודוד, וכ"ה בסידור השל"ה עכ"ד. וע"ע בהגר"א (יהל אור פנחס רנה, א) מש"כ בזה. ועוד מצינו בגמ' בפסחים (ק"ט, ב) שלעתיד לבוא הקב"ה יעשה סעודה לצדיקים, ואחר גמור הסעודה מציעים לאבות לברך על הכוס של ברכה, ושם מוזכרים: אברהם, יצחק, יעקב, משה, יהושע, דוד. ויעו"ש במהרש"א שביאר שמשה יהושע ודוד תיקנו את סדר ברכת המזון ולכן הזכירו אותן (ויעו"ש מש"כ על שלמה שג"כ תיקן חלק מברכת המזון).

אהל אבות • "כי מראש צורים אראנו"

ה

וכותב המבי"ט ('בית אלוקים' שער היסודות פרק מח) שלכן הם נקראים 'שבטים' מלשון 'שבט מושלים', כי כמו שהמזלות מושלים בעולם כן השבטים כו'. ולרמוז ענין צדקת השבטים והיותם משענת קנה כו' לבני ישראל נקראו "שבטים" ונקראו "מטות", כי הם מטה מוסדה ומטה עוז ותפארה לבני ישראל להיות נשענים על זכות המטות איש על מטהו, וכולם על זכות כולם לבל יגיעום רעה ויהיו ניצולים מכל מיני רעות המתרגשות לבוא בעולם בזכות המטות. ונקראו "שבטים" לנקום נקמת ה' במרעים המכבידים עול סבלם על שכמי ישראל, כי זכותם הוא שבט לגו כסילים ופוקדם בשבט פשעם ובשבט עברתם כו' עכ"ד.

דבר נפלא כותב המבי"ט (שם פרק מז) לבאר, מה שמוצאים בפרשיות 'ויצא' ו'מקץ' שאין בהן סתומות ופתוחות, ואילו בשאר הפרשיות אין פרשה שלא תתפרד לפרשיות פתוחות וסתומות, ולא לחנם הוא כי אם לרמוז. ומבאר, שבפרשת 'ויצא' הוזכר שם לידת כל השבטים, כל הפרשה אחת לרמוז כי כל השבטים הם גוי אחד בארץ ואין שום פירוד וחילוק ביניהם, וג"כ לא יפרד ולא יאבד שום אחד מהם כי כולם יהיו קיימים לעולם, והדבר ידוע כי היה כן ויהיה לעולם כי לא יעדר מהם כמו ה"ב מזלות וי"ב חדשי השנה. והוסיף שמפני שבנימין לא נכלל בכלל אחיו להיות נזכרת לידתו עמהם בפרשה זו, כמעט קט שהיה כלה ונעדר מהיות שבט וכמו שנזכר בספר שופטים. וגם פרשת 'מקץ' כולה פרשת אחת, כי כולם היו בעצה אחת ולב אחד בלי שום פירוד בחקירתם על יוסף עכ"ד.

ובאמת אנו רואים, שגם אומות העולם מכירים במושג הכח של "שנים עשר".

בסוף פרשת 'לך לך' נאמר בתורה (כב, כ) "ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גם היא בנים לנחור אחיך כו'". ופרש"י "גם היא" – שגם היא השוותה את משפחותיה למשפחות אברהם שתים עשרה. מה אברהם י"ב שבטים שיצאו מיעקב ח' בני הגבירות וד' בני השפחות. אף אלו היו שמונה בני גבירות וארבעה בני פילגש.

כך גם אצל ישמעאל רואים, שהקב"ה הבטיח לאברהם (יז, כ; כה, טז) "ולישמעאל שמעתיך הנה ברכתי אותו כו' שנים עשר נשיאים יוליד ונתתיו לגוי גדול". ומבאר המהרש"א (סנהדרין יב, א), מאחר שהיה לישמעאל שנים עשר נשיאים, לכן היה צורך לחלק שבט אחד מישראל לשניים, כדי שיחשבו עם ישראל י"ג שבטים ויוכלו לגבור עליהם. וביאר שזהו סוד העיבור שישראל מחשבים י"ב חדשי הלכנה נגד י"ב שבטים, ועוד חדש עיבור נגד שבטו של יוסף שנחלק לב' שבטים והם ב' חדשי אדר, כי מזל אדר הוא דגים כברכתו של יוסף "וידגו לרוב וגו'".

'כתר כהונה, מלכות, ותורה'

צורת האומה הישראלית, דומה לאדם אחד שיש בו שנים עשר אברים, והם מנויים וידועים, והם כנגד י"ב מזלות וכנגד י"ב חדשי השנה. ויש באדם שני אברים שהם מלכים על כל האברים והם הראש והלב. ולכן מלכות יהודה נגד הראש וכדכתיב (עי' שופטים א, ב) "יהודה יעלה בראש". ויוסף תמיד הוא באמצע כנגד הלב, שכן תמצא בנשיאים נשיא אפרים באמצע דומה ללב שהוא באמצע האדם (מהר"ל, נצח ישראל פרק לז).

וע"ע בשל"ה (צאן יוסף אות יט-מה) מש"כ שיוסף הוא בחינה של צדיק "יסוד עולם", והוא בחינה של העמוד עצמו שהעולם עומד עליו, והרגלים הם מעמידי הגוף. יוסף הוא ה'כתר תורה', יהודה הוא ה'כתר מלכות', ולוי הוא ה'כתר כהונה'. ומ"מ יוסף הוא הראש מהכתרים שהוא כתר תורה, כי השני כתרים אחרים הם בשביל כתר תורה.

'עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו'

דבר נפלא כותב המהר"ל (נר מצוה ח"א עניני ד' המלכויות; נתיבות עולם נתיב העבודה פ"ז), לבאר מה שנא' (ישעיה מג, כא) "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". כי מה שאמר עם "זו", שוה לי"ג והוא מספר 'אחד'. ובא לרמז לישראל שהם י"ג שבטים עם שבט לוי, כי אפרים ומנשה נחשבים לשנים וממילא השבטים מסודרים כסדר 'אחד'.

'א' - עומד בפני עצמו, שהוא כנגד שבט לוי שהוא מיוחד ונבדל משאר השבטים והוא בפנ"ע. **'ח'** - כנגד שמונה בני האמהות (ה' מלאה וג' מרחל). **'ד'** - כנגד ד' בני השפחות. ולפיכך אמר עם "זו" שהם כמספר אחד "תהלתי יספרו" עיקר תהילתי שהוא יתברך אחד ואין זולתו.

'שבעים נפש'

על הכח של ישראל "בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה" - למדים ממה שנאמר (דברים לב, ח) "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל", ופרש"י בשביל מספר שבעים נפש של בני ישראל שירדו למצרים, הציב גבולות עמים שבעים לשון.

והגרי"א חבר (בפי' להגדש"פ פיסקא 'במתי מעט' ואילך; וע"ע פיסקא 'מתחילה') כותב, שע"י שירדו שם בשבעים נפש, זה הגין עליהם מכח טומאת שבעים שרים שהיו שולטים שם. וכ"כ המבי"ט ('בית אלוקים' שער היסודות פרק מח) שירדו למצרים רק כשהיו שבעים נפש, להורות שלא יהיו בטלים בעם רב אשר במצרים אלא יהיו יותר מע' אומות.

ומבאר הרשב"א (שו"ת החדשות מכת"י סי' שסח) וז"ל, "בהנחל עליון גויים בהפרידו בני אדם יצב גבולות עמים למספר בני ישראל כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו" – לומר שהעולם השפל בכללו לא היתה הכונה בבריאתו רק על מחשבתם של ישראל, ועל כן היה כלל כל הגבולות שתים עשרה כמספרם והמזלות המנהיגים הכל שנים עשר, ואחר היות תכלית כל הבריאה ישראל הבדילם לנחלה לו ולחלקו, והשאר הנחיל עליון ב"ה למזלות.

ואיתא במכילתא (בשלח ויסע פ"א) כיון שברא הקב"ה את עולמו, ברא שם שנים עשר מבעין כנגד שנים עשר שבטי יעקב, ושבעים תמרים כנגד שבעים זקנים. ועוד מובא בגמ' בחגיגה (יב, ב), שהארץ עומדת על י"ב עמודים שנאמר (דברים לב, ח) "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל".

ועוד איתא במדרש (שמו"ר א, ג) עה"פ "ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב ובניו איש וביתו באו", שקולים הן ישראל כצבא השמים, נאמר כאן שמות ונאמר בכוכבים שמות שנאמר (תהלים קמז, ד) "מונה מספר לכוכבים לכולם שמות יקרא". אף הקב"ה כשירדו ישראל למצרים מנה מספרם כמה היו, ולפי שהם משולים לכוכבים קרא שמות לכולם הה"ד "ואלה שמות בני ישראל וגו'".

וכותב הריקאנטי (בראשית מז, כז) שה'שבעים נפש' רומזים לשבעים מלאכים הסובבים כסא הכבוד הממונים על האומות. וע"ע ב'שיח יצחק' (דרשה לפר' בשלח) שכותב וז"ל, ולכן היו בכסא ע"ב מלאכים י"ב על גבי השרשים וששים הם תחתיהם וכולם ממונים להנהיג העולם בהנהגה טבעית, ולכן מהם מתחלקים ע"ב אומות שבעים אומות ועשו וישמעאל על גבם שהם כוללים ותופסים כל הישוב. ולכן לנגד זה נמצא בישראל שבעים נפש עם יעקב, ועם אברהם ויצחק הם ע"ב כמ"ש רבינו בכ"מ, וי"ב שבטים הם הכללים, וכמ"ש "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל".

'יצב גבולות עמים למספר בני ישראל'

והנה המספר של עם ישראל, פעמים אנו מוצאים מספר של "שנים עשר" כמנין השבטים, ופעמים מנין של "שבעים נפש" כמנין יורדי מצרים, ופעמים מספר של "ששים רבוא" כמנין דור המדבר.

וראוי להבין, מדוע האומות נקבעו שבעים אומות דוקא כנגד המספר של הירידה למצרים.

ומבאר ה'פחד יצחק' (פסח מאמר כח) עפ"ד רש"י (בראשית לו, ו) עה"פ שנא' על עשו "וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו", מפני שטר חוב של גזירת "כי גר יהיה זרעך" המוטל על זרעו של יצחק, אמר, אלך לי מכאן, אין לי חלק לא במתנה שנתנה לו הארץ הזאת ולא בפרעון השטר עכ"ד.

נמצא שזהו הפרידה האחרונה של בית עשו ממשפחת האבות. א"כ מה שמברר שאין לעשו חלק במשפחתו של אברהם, הוא אי הירידה למצרים לפרוע את השטר חוב, וממילא שעת הבירור של מספר נפשות בני משפחתו של אברהם, הוא שעת הירידה למצרים. ומכיון שבשעה זו היה מספר הנפשות שבעים לכן "יצב גבולות עמים למספר בני ישראל" של אז.

"וַיִּשְׁכֶּן בְּאֶהֱלֵי שָׁם" – "מְנָשִׁים בְּאֶהֱלֵי תְבֶרֶךְ"

נסיים אודות שם החיבור "אהל אבות" – בדברי המבי"ט בספרו 'בית אלוקים' (שער היסודות פרק מה) שכותב, שמלבד מה שמורה מה שאמר נח "וישכון באהלי שם" (בראשית ט, כז) על ענין בית המקדש (כמש"כ המפרשים שם), מורה ג"כ על אהלי אברהם יצחק יעקב שמהם ומזרעם יצא מי שיבנה בית המקדש וישכנו בו.

ואלו האהלים הם מה שהוזכר בכל האמהות אהל, כמו שכתוב בשרה (יח, ט) "הנה באהל". וברבקה (כד, סז) "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו". וברחל ולאה ושפחותיהם כתוב (לא, לג) "ויבוא לבן באהל יעקב ובאהל לאה ובאהל שתי האמהות ויצא מאהל לאה ויבוא באהל רחל". כי בזכות ברכת אוהלי האמהות שהיו זהירות במצות תוך אהלן לשם שמים, זכו בניהם וזרעם לשכון באוהלי המשכן ובית המקדש. כי לכן נקראו לשון "אהל", להורות מה שנרמז באוהלי שם שבירך נח את שם שישכון ה' באוהלי בניו אברהם יצחק ויעקב. והם אוהלי האמהות, כדי שיזכו לאהלים העתידות לבוא אחר כך עכ"ד.

וכך אמרו בגמ' בנזיר (כג, ב) עה"פ (שופטים ה, כד) "תְּבֶרֶךְ מְנָשִׁים יַעֲלֶה אֶשֶׁת חֶכְרַי הַקִּינִי מְנָשִׁים בְּאֶהֱלֵי תְבֶרֶךְ", מאן "נשים שבאהל"? שרה רבקה רחל ולאה. וכתבו התוס' שם, שאצל שרה נאמר "הנה באהל". אצל רבקה נאמר "ויביאה יצחק האהלה שרה אמו". וברחל ולאה נאמר "ויצא מאהל לאה ויבא באהל רחל" (ראה בגמ' ב"מ פז, א שזה מורה על צניעות. וע"ע בשו"ת חת"ס אה"ע ח"ב סי' מט מש"כ בזה).

"מה אשיב לה' כל תגמולהי עלי" – אשר לא עזב חסדו ואמתו מעודי ועד הלום,
ובפרט עתה בעת הוצאת הספר "אהל אבות" לאור עולם.

הנה התורה הקדושה מאריכה הרבה במעשה האבות בכל פרטיה ודקדוקיה כדי ללמד אותנו את הדרך נלך בה, וכמאמרם ז"ל (ב"ר ס, ח; רש"י בראשית כד, מב) "יפה שיחתן של עבדי בתי אבות מתורתן של בנים". וב"ה זכינו לביאורים רבים אשר מבארים באר היטב מתוך "מעשה האבות" את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר יעשון.

אך חיבור זה עוסק לבאר את יסוד ושורש הבנין של "בית ישראל", על ידי האבות והאמהות והשבטים, מתחילת דרכה ומשורש הדברים מבריאת העולם ועד לעשיית המשכן (שאז שבו למעלת האבות, כד' הרמב"ן בהקדמה לשמות) [מלבד ענין "גלות וגאולת מצרים" שזוקק חיבור שלם בפנ"ע ועוד חזון למועד בעז"ה], ויוצרים בנין שלם של הכרה והתבוננות ביסודות האומה הישראלית, מעלתה ורוממותה.

מאמרי הספר חולקו לשלשה חלקים, "אהל אבות" – מאמרים בענין האבות השבטים והמסתעף. "אהל אמהות" – בענין האמהות והשפחות. ו"אהל דורות" – צורת האומה הישראלית מכח האבות.

פותחין בכבוד אכסניא – היא בית חיינו, תל תלפיות ישיבת מיר, אשר יזמה הדפסות ספרים לרגל מלאת 200 שנה ליסוד הישיבה הקדושה. יזכרו על הטוב, מרן ראש הישיבה הגאון רבי אליעזר יהודה פינקל שליט"א, מורנו ראש החבורה הגאון רבי בנימין קרלכך שליט"א, והרבנית אם הישיבה מרת לאה תליט"א, ושאר כל רבני הישיבה הקדושה, על כל טרחתם למען הצלחת הישיבה הקדושה.

"כי שפתי כהן ישמרו דעת ותורה יבקשו מפיהו" – כבוד מו"ר הגאון הגדול רבי דוד כהן שליט"א, אוצר בלום בהלכה ובאגדה, אשר רבים נאותים לאורו, והרבה פתחי חכמה ודרכי תבונה קיבלתי ממנו, ובמאור פנים הואיל בטובו להעמידני על האמת, ולהדריכני בין השבילים המובילים אל האכסדרה, להורות את הדרך ילכון בה ואת המעשה אשר יעשון. "בְּצִלּוֹ חִמְדִּי וַיִּשְׁבְּתִי וּפְרִיּוֹ מְתוֹק לְחִפְיִי".

אהל אבות – אילו פינו מלא שירה כים כו' אין אנחנו מספיקים להודות, על אהלי האבות אשר זוכים אנו לישב ולהתחמם באורם, אהלי הלכה ואגדה, אהלים ספוגים תורה ויראת שמים, עומדים ומתנוססים לתפארה על אדני הקודש.

אהל אאמו"ר הגאון רבי נחום שליט"א מרא דאתרא 'מעלות דפנה' י-ם, מתלמידיו המובהקים של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל ומעתיקי השמועה, יחד עם אימי מורתי תליט"א, אהלי תורה וחסד, על פתחיהם כל מגדים, ערוגות בשמים מיוסדים על אדני פז, אשר בו גודלתי וחונכתי ודגלם עלי אהבה, אהל שאין בו אלא ד' אמות של הלכה בלבד.

ואהל מו"ח הגאון רבי אריה ליב הכהן שפירא שליט"א מנהל רוחני ישב"ק פוניבז', ומחבר הספרים 'חזון למועד' הנודעים לשם ולתהילה, חכו ממתיקים וכולו מחמדים, יחד עם מרת חמותי תליט"א, אהלי תורה ועבודה, ממולאים בתרשיש, מעיין גנים באר מים חיים. ושם הביאני ה' אל בית היין, ונפתח לפני שערי היכל 'רבנן דאגדתא', וניצוק לפני אבני אצל, שלא להכנס בשער המלך בהרגשים

פתח האהל • אהל אבות

,

והשערות בעלמא, רק בדברים נטועים כמסמרות במרחבי מבועי התורה ובדברי רבותינו נבג"מ. והרבה מדבריו שזורים עלי ספר, וכבר אמרו (יבמות צו, ב) "וכי על כל דבר שאמר יהושע היה אומר כך אמר משה?! אלא יהושע יושב ודורש סתם, והכל יודעים שתורתו של משה היא".

יה"ר שיזכו אהלי האבות המפוארים הללו, להמשיך בדרכם הרמה, בהרבצת התורה ובזיכוי הרבים, ויזכו לראות בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות, מתוך נחת והרחבת הדעת ובלא עגמת נפש, בבריות גופא ונהורא מעליא.

שלמי תודה וברכה – לידידינו עוז ידיד בית אבא, תוכו רצוף אהבה, ה"ה הגאון רבי מרדכי וולמרק שליט"א ראש ישיבת "שערי תורה" מונסי נ"י, אשר עומד לימינינו בכל עת. נברכו בכל לב ולב, שיזכה לישב בבית ה' כל הימים בנחת ובשלוה, להרבות גבולו בתלמידים נאמנים ובעוד חיבורים חשובים, ויזכה יחד עם אשתו הרבנית רבקה תליט"א לרוות נחת מכל משפחתו הרוממה, ורק טוב וחסד ירדפום כל ימי חייהם. ובזכות הרבצת התורה ישלח ד' רפו"ש לאביו הרב בנימין צבי שליט"א בן הרב הגאון יצחק זצ"ל אב"ד יא"ד.

באהלה של תורה – תודה מיוחדת לקונטרס השבועי הנפלא 'אספקלריא', ולעומד בראשה ידידי היקר הרה"ח ר' ישראל אברהם קלאר שליט"א, על הבמה הנפלאה כל שבוע תמידין כסדרן. יה"ר שיזכה להמשיך בזיכוי הרבים כשאיפתו להיטיב ולהרבות חיילים לתורה, ו"ברוך אשר יקים את דברי התורה".

רבון העולמים – מודים אנחנו לפניך ששמת חלקינו מיושבי בית המדרש אשר זוכים להסתופף בחצרות בית ה', ויהי רצון שלא תצא תקלה מתחת ידינו. ונזכה אני ונוות ביטי היקרה והחשובה שתחי', לישב בבית ה' כל הימים בטוב ובנעימים, ושלא תמוש התורה מפינו ומפי זרענו עד עולם. זרעא חיא וקיימא, זרעא די לא יפסוק ודי לא יבטול מפתגמי אורייתא. ותחזינה עינינו בשובך לציון ברחמים בביאת משיח צדקינו במהרה ובנין הבית בתפארתה. אמן כן יה"ר.

אהל אבות

מלבד מה שמורה מה
שאמר נח "וישכון באהלי
שם" על ענין בית המקדש
כמש"כ המפרשים שם,
מורה ג"כ על אהלי אברהם
יצחק יעקב שמהם
ומזרעם יצא מי שיבנה
בית המקדש וישכנו בו.

(בית אלוקים למבי"ט
שער היסודות פרק מה)

מאמר א

"כי ביום אכלך ממנו מות תמות" (התגברות החומר על השכל) [מאמר לפרשת בראשית]

א. הקב"ה מזהיר את אדם הראשון (בראשית ב, יז) "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו, כי ביום אכלך ממנו מות תמות".

וקשה שהרי בפועל אדם הראשון אכל מעץ הדעת, ואעפ"כ לא מת. וכמה ישובים נאמרו בזה.

א. במדרש (ב"ר כב, א) אמרו, שיומו של הקב"ה הוא אלף שנה.

ב. הרמב"ן (בראשית ב, יז) כותב, שלא היתה הכונה שימות מיד בו ביום, אלא בעת שיאכל ממנו יהיה 'בן מות' וימית אותו ה' כאשר ירצה. וכמוהו נאמר (מלכים א ב, מב) "ביום צאתך והלכת אנה ואנה ידוע תדע כי מות תמות".

ג. מרן רבי אלחנן וסרמן זצ"ל (ביאורי אגדות ג, ז) כותב, ע"פ נוסח הסליחות לצום גדליה, שאדם הראשון עשה תשובה וניצל. וכן מבואר בפרקי דר"א (פרק כ).

ד. במאמר זה נבאר את המהלך של רבותינו זיע"א.

ה'נפש החיים' (א, ו) מבאר, שמה שאמר הקב"ה לאדם הראשון קודם החטא "מות תמות", אין הכונה לקללה ועונש⁴, אלא שעל ידי אכלך ממנו תתערב בך הזוהמא של הרע ולא יהיה תיקון אחר להפרידה ממך כדי להטיבך באחריתך, אם לא על ידי המיתה והעיכול בקבר.

ועפ"ז מבאר מה שאמרו חז"ל (שבת נה, ב; ב"ב יז, א) "ארבעה מתו בעטיו של נחש", דהגם שלא היה להם חטא עצמן כלל, עכ"ז הוצרכו למיתה מחמת התערובת הראשון של הרע על ידי חטא אדה"ר מעצת הנחש.⁵

---

4. וכ"כ הגר"א שם באד"א והשל"ה בר"ה 'תורה אור' אות צו. וכבר נתבארו הדברים בהרחבה בדרשות הר"ן בדרוש הראשון (בהוצאת מוסד עמי' מ) ויובא בהמשך הדברים.

5. וכ"כ הרמח"ל (דע"ת סי' עב) שלא יכלו להשתלם אפילו ברוב מעשיהם בלא זה. וע"ע בדרך ה' (ח"א פ"ג) שכותב שמאחר חטאו של אדה"ר, לא תוכל הנשמה לזכך הגוף אלא אחר שתצא ממנו

(ב) **ובכדי** לבאר מהו "זוהמת הנחש" שנתערבה בו, נקדים, דהנה על גלות מצרים נאמר בתורה (דברים ד, כ) "ואתכם לקח ה' ויוציא אתכם מכור הברזל ממצרים להיות לו לעם נחלה כיום הזה". ופירש רש"י ש"כור הברזל" זה כלי שמזקקים בו זהב מכל סיג ופסולת עד שיהיה נקי וזך. ומוסיף הכלי יקר (דברים שם) ש"כור הברזל" מנקה את הכסף מכל סיג ופסולת עד שיהיה נקי וזך ברה כחמה, וכך נזכר **חומר שלכם בעיני מצרים** עד שנעשה ברור כשמש.

ונתבאר הדברים בהרחבה בדברי הרמח"ל בכמה מקומות, ומבואר בדבריו שהמטרה של "גלות מצרים" היתה כדי לסלק את זוהמת הנחש.

כך כותב הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פרק ד) וז"ל, כי מאחר חטאו של אדם הראשון נשאר האנושיות כולו מקולקל כו', והיה הרע מתגבר בכולו עד שלא היה נמצא מקום לטוב שיתחזק כלל, ואע"פ שנברר אברהם אבינו ע"ה להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות, הנה עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלימה ולזכות לעטרות הראויות להם, מפני הרע שהיה מחשיך עליהם והזוהמא הראשונה שלא יצאו מהם עדיין. ועל כן הוצרך שיגלו למצרים וישתעבדו שם ובאותו השעבוד הגדול יצורפו כזהב הכור ויטהרו עכ"ד.

ועוד כותב (שם פ"ח) וז"ל, הנה עד יציאת מצרים היו ישראל מעורבים בשאר האומות גוי מקרב גוי, וביציאתם נגאלו ונבדלו. והנה עד אותו הזמן היו כל בחינות גופות בני האדם חשוכות בחושך וזוהמא שהיה מתגבר עליהם עכ"ד.

מבואר מדבריו, שתכלית שעבוד וגלות מצרים, היה כדי לזכך את עם ישראל לגרום להפסקת הזוהמא, ועל ידי כן יהיו ראויים לקבלת התורה.

וכך כותב הרמח"ל גם ב'מאמר החכמה' (ענין סדר ליל פסח) וז"ל, הנה צירוף הגלות שזה היה מה שטהר את ישראל והוציא מהם הזוהמא, כדי שיוכלו אחר כך לקבל אור הקדושה, וזה ענין המרור "וימררו את חייהם".

אך הענין טעון ביאור, איך שעבוד מצרים והעבדות הקשה, מהוה סיבה להפסקת הזוהמא.

פסקה זוהמתן

(ג) **המושג** של "זוהמת הנחש" מתבאר עפ"ד הגמ' בשבת (קמה, ב), "מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין? שלא עמדו על הר סיני, שבשעה שבא נחש על חוה הטיל

תחילה וימות הגוף ויפסד, ואז יחזור ויבנה בנין חדש ותכנס בו הנשמה ותזככהו כו'. ועל כן נגזר על האדם שימות ויחזור ויחיה, והוא ענין תחיית המתים עכ"ד.

בה זוהמא, ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן, עכו"ם שלא עמדו על הר סיני לא פסקה זוהמתן".

וכותב הרשב"א (יבמות קג, ב) שזוהמת הנחש הוא משל לגבורת היצר, ואומות העולם שלא פסקה זוהמתן הוא כענין (יחזקאל כג, כ) "וְזָרְמָת סוּסִים זָרְמָתָם".

ודבריו טעונים ביאור (א) שהרי מתחילת בריאת העולם ברא הקב"ה את יצר הרע, וכמאמרם (ב"ר ט, ז) עה"פ "והנה טוב מאוד" זה יצר הרע. וא"כ מהו המושג שזוהמת הנחש הוא הסמל ליצר הרע. (ב) גם יש להבין מה שציין ל"זרמת סוסים זרמתם".

והענין הוא, כי הנה מוהר"ח ז"ל (נפה"ח א, ו) מוסיף שהמצב של זוהמת הנחש הנ"ל, ימשך עד עת קץ הימין כמו שנאמר (ישעיה כה, ח) "בלע המות לנצח", וגם עוד יתרון שיתבער אז הרע מן העולם ממציותו כמש"כ (זכריה יג, ב) "ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ".

והרי מבואר בדברי הרמב"ן (דברים ל, ו) שלימות המשיח תהיה הבחירה בטוב להם טבע ולא יתאוה להם הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל⁶. ואם כן, "זוהמת הנחש" הוא זוהמא וטומאה בעולם, אשר מלפפת את האדם באי הכרה בבורא העולם.

וכמו שכותב מוהר"ח ז"ל (שם) שקודם חטא אדה"ר עם כי ודאי שהיה האדם בעל בחירה גמור להטות עצמו לכל אשר יחפוץ להטיב או להיפך ח"ו, שהרי זהו כל תכלית כונת כלל הבריאה, אמנם לא שהיה ענין בחירתו מחמת שכוחות הרע היו כלולים בתוכו, כי הוא היה אדם ישר לגמרי שכל עניניו היו כולם ישרים קדושים ומזוככים טוב גמור בלי שום ערוב ונטיה לצד ההיפך כלל, וכוחות הרע היו עומדים לצד וענין בפני עצמם חוץ ממנו, אלא שהיה בעל בחירה ליכנס אל כוחות הרע ח"ו כמו שהאדם הוא בעל בחירה ליכנס אל תוך האש. ובחטאו אז נתערבו הכוחות הרע בתוכו ממש, וזהו שאמרו רז"ל "כשבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא" – רוצה לומר בתוכה ממש⁷.

6. ראה בדע"ת לרמח"ל (דע"ת סי' עב) שמאריך בזה ומבאר שזה לגודל מעלת הנשמה שתגדל בזמן ההוא. ומבאר שם הגר"פ זצ"ל, כי רק חיסרון דעת נותן מקום ליצה"ר להימצא ולהתפתח, וע"י ריבוי הדעת לא יהיה היצה"ר שולט עליהם כמו שאינו שולט במלאכים.

7. הגרי"א חבר (שיח יצחק ליקוטים) מבאר בזה ז"ל, ידוע שיש ב' מיני יצרים באדם שממנו בא לידו חטא ועון, הא' – הוא מצד טבע חומריותו כענין תאוות הבהמות וחיות הטורפות כו'. הב' – שהוא מלאך שלוח ממרום לנסות את האדם ולהטותו מן הדרך הטוב והישר ומפתהו בפיתויים כו'. ובזה יש הפרש בין ישראל לאוה"ע, שאיש הישראלי יש לו ב' יצרים כו' משא"כ לאוה"ע שאין להם יצה"ר שולח ממרום כו' ורק טבע נטיית חומרו נשאר אצלו כתאות הבהמות וחיות

ואיתא בגמ' בפסחים (ק"ה, א), בשעה שאמר הקב"ה לאדם "וקוץ ודרדר תצמיח לך" זלגו עיניו דמעות. אמר לפניו רבונו של עולם, אני וחמורי נאכל באבוס אחד?! כיון שאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם" נתקרה דעתו.

הרי מבואר, שבחטא הדעת האדם ירד לדרגה של חמור, וזהו "זוהמת הנחש" שאדם לא מכיר בבורא עולם, רק הולך אחר רצונותיו ומשועבד לתאוותיו.

קודם חטא אדם הראשון היתה ההכרה בבורא עולם ברורה לגמרי, ואחרי חטא אדה"ר שמרד בקב"ה ירד זוהמא לעולם שהוא כח טומאה של אי הכרה בבורא עולם, וזהו הסמל של יצר הרע שנמצא בתוך האדם ממש, ומשא"כ קודם חטא אדה"ר שכל כוחות יצר הרע היו עומדים בפני עצמן.

ובזמן מתן תורה נאמר (דברים ד, לה) "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד מלבדו", וכיון שהגיעו לכלל הכרה ברורה בבורא עולם, ממילא יש כאן תיקון לענין הנ"ל ולפיכך פסקה זוהמתן (וע"ע בסוגיא דברכות יז, א) ובמשך חכמה (הקדמה לשמות) מש"כ על דרגת ישראל בעת מ"ת).

וכך גם לעתיד לבוא, שיכירו כל יושבי תבל כי לך תכרע כל ברך ותהיה הכרה ברורה בבורא העולם, יהיה מצב של הפסקת הזוהמא, שממילא יגרום שלא יתאוו הלב למה שאינו ראוי ולא יחפוץ בו כלל, ותהיה הבחירה בטוב להם טבע.

כור הברזל

ד) ועפ"ז מובן ש"גלות מצרים" היה הגורם שהגיעו עם ישראל לכלל הכרה בבורא העולם שרק הוא יכול להושיע אותם, וכמו שנאמר (שמות ב, כג) "ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה". ולכן שעבוד מצרים גרם צירוף וזיכוך לטהרם מהזוהמא, שהוא אי הכרה בבורא עולם, ועל ידי שעבוד וגלות מצרים צורפו ונטהרו מזוהמת הנחש.

הטורפים. ובזה מתורץ קושית המפרשים שהקשו, כיון שלא ניתן יצה"ר באדם עד אחר שאכל מעץ הדעת, א"כ היאך בא לידי חטא עץ הדעת עצמו? שבאמת היה לו יצה"ר מתחילה בחוץ לגופו שהיה מסיתו לחטא בפיתוי להראות לו על רע טוב כענין הנחש שבא אליו כו', אבל לא היה יצה"ר בתוך גופו ממש מטבעו עד אחר שאכל מעץ הדעת אז היה לו ב' יצרים. וישראל שפסקה זוהמתן בעמדם על הר סיני, היינו ג"כ שאז נתקדש חומרם ונתבסס קצת, שלא יהיה נמשך כ"כ אחר תאוות גשמיות כמו שהיה בתחילה כו'. אבל ע"י אכילת העץ נכנס בו יצה"ר הב' ונתעבה חומרם, ומצד זה "אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא", ר"ל שאף שהוא יוכל לכבוש את יצה"ר שחוץ ממנו שהוא מן השמים, אבל יצה"ר שמצד הארץ וחומר האדם עצמו, אי אפשר לו להיות נקי מכל חטא שלא יהיה נמשך לאיזה תאוה קצת, ולכן נגזר מיתה על כל בני האדם אשר בעפר יסודם אפילו על הצדיקים הגדולים, מצד עביות החומר שיזדכך במיתתם.

וביתר שאת כותב הכלי יקר (שמות יג, טז) וז"ל, וטעמו של דבר כי השכל והחומר הם כצרות זו לזו, כשזה קם זה נופל, וכאשר יענו את החומר כן ירבה הכח השכלי. **וטעם עינוי מצרים הוא כדי להביא את חומר ישראל בכור הברזל ועל ידי זה יתקומם ויתגבר השכל.** ויעידו על זה זקנים עם נערים, כי בעוד היות האדם נער ובער וכח חומרו בתוקפו אז כח שכלו חלש, וכאשר יבוא בימים וכח חומרו הלך וחסור יתגבר שכלו.⁸

ויש לצרף דבר נפלא שכותב ה'תורת חיים' (סנהדרין כו, ב) לבאר מה שאמרו חז"ל "תורה מתשת כוחו של אדם". שבפשטות המכוון הוא, שמצד טורח עמלה של תורה תש כוחו, אמנם תמוה לפרש כן, שהרי חוטבי עצים וחוצבי אבנים ושאר בעלי מלאכות טורח מלאכתן מרובה מעמלה של תורה, ואדרבה דרכיה דרכי נעם וכל העוסק בה יש לו קורת רוח ודעתו נחה.

ומבאר שכך היא דרכה של תורה, שכל העוסק בה נעשה כח חומרו, תש כדי שיתגבר עליו כח נשמתו ודעתו וחכמתו – כי כל זמן שחומרו של אדם מתגבר אין דעתו נכונה וצלולה. ומה"ט אמרו חז"ל (שבת קנב, א) שת"ח כל זמן שמזקינן מוסיפין חכמה, כי לעת זקנתן תש כח חומר שלהן ולכך דעתו נוספת.

ולכן מסופר בגמ' (ב"מ פד, א) שריש לקיש תש כוחו כבר בעת שקיבל על עצמו עול תורה, וכאמור שתשיות הכח לא בא מחמת עמל התורה, אלא כדי שיתגבר עליו כח נשמתו.

ובדרשות הר"ן (דרוש העשירי) מבאר שזה המושג של "יסורים של אהבה" – חסד של השי"ת עם הצדיקים, שאם קצת מטריד אותם תאוות העולם מהתדבק בבוראו, מביא עליהם יסורין, ומתוך כך תש כחו של יצר הרע והם מתרצים לבוראם.⁹

8. ומוסיף הכלי יקר לבאר מה שאמרו חז"ל (מנחות לז, א) עה"פ "והיה לאות על ידכה" שהוא "יד כהה" להורות שהנחת תפילין ביד שמאל. שגם בשתי ידות האדם יד שמאל החלושה היא כהה כנגד הלב שבו משכן החכמה, כי המקום השכלי שבלב גורם שידו כהה כי היד עסקנית בתשמישי החומר, אבל יד ימין במקום הכבד כי בו משכן הכח המתאווה ואינו מתנגד אל היד כי שם עיקר כוחה, אבל במקום משכן השכל שם היד כהה. וכשהוא אומר כאן "והיה לאות על ידכה" כאילו אמר שיהיה לאות על לבך כי הלב סיבה לכהות היד, כי טעם התפילין הוא להיות לאדם לזכרון במקום משכן השכל שבמוח ושבבלב. ואמר בשל ראש שיהיו "בין עיניך", כי עינא וליבא תרי סרסורי דחטאה נינהו על כן שני מקומות אלו צריכין לדבר המזכיר אותם על מציאות ה' יתברך ויכולתו ועל ידי זה ישובו מאון עכ"ד (וע"ע ברבינו יונה ברכות ח, א ד"ה הרוצה ובשו"ע או"ח כה, ה).

9. וכ"כ המהר"ל (נתיבות עולם נתיב היסורין פ"א) שיסורים של אהבה כל כונתם לזכר את האדם

וע"ע בבן איש חי (שנה שניה פר' תזריע) שכותב שיש ג' ענינים שמחלישים כח החומר שבגוף, צום, תורה (שנקראת תושיה שמתשת כוחו של אדם), וצדקה (שמחסרת ממונו), ועי"ז ממילא הנפש תוסיף כח, כי כפי חלישות וחסרון החומר תוסיף ותגדיל הנפש כח ועצמה. וזה הכלל, כל מה שיהיה חולשה בכח הגוף החמרי נוסף כח וחוזק בנפש הקדושה. ולכן צוה השי"ת את עמו ישראל לבלתי יאכלו כל דם, יען כי הדם מוסיף בחומר האדם עכרירות וגסות, שיתעבה ויגדל החומר של הגוף עד שיתקרר להיות כחומר הבהמה וכמ"ש הרמב"ן ז"ל, ובזה יגיע קלקול גדול לנפש, דמלבד שלא תוסיף כח בזכות ורוחניות שלה, אלא גם היא תתעבה ותתגשם ותהיה קרוב לנפש הבהמית, ולכך הוזהרנו מלאכול דם עכ"ד.

"כי ביום אכלך ממנו מות תמות"

(ה) **עפ"ז** נשוב לבאר את עונש חטא הדעת "כי ביום אכלך ממנו מות תמות".

ונעתיק בזה מש"כ הר"ן בדרשות (הדרוש הראשון), שמה שהזהיר הקב"ה (ב, יז) "לא תאכל ממנו כי ביום אכלך ממנו מות תמות" – אין הכונה לעונש, שהרי אנו רואים שהעונש היה קללת מעשה ידיו וארורה האדמה, אלא שהודיע לו טבעו של העץ.

וז"ל, כי כל שלימות מזגו והיותו שוכן במבחר המקומות לא יספיק כל זה להיותו חי לעד לעולם, אם לא מצד תגבורת הנפש וכוחה. וידוע שהנפש תגבר כפי מה שירבה האדם להשתמש במושכלותיו וימעט מהביט במפורסמות (ככל שירבה האדם להתעסק בדברים רוחניים וימעט לעסוק בדברים גשמיים תתחזק הנפש יותר). וידוע שזה העץ היה מטבעו להעיר באדם תאוה ולהמשיכו אל המפורסמות (טבעו של העץ היה לגרות את האדם להתעסק בעניינים גשמיים) כמו שארז"ל (ברכות מ, א) חטה היתה שאין התינוק יודע לקרוא אבא ואמא עד שטועם טעם דגן (שזוהי התפתחות גשמית). ומפני זה אמר לו הקב"ה "ומעץ הדעת טוב ורע לא תאכל ממנו" כי הנני מודיעך (לא עונש אלא שבדרך הטבע) "ביום אכלך ממנו תהיה בן מות" כי יתחזקו כוחות הגוף ותחלש נפשך (שהפרי הזה לא מזיק אלא להיפך הוא מועיל לגוף החמרי וזה עצמו מהוה חולשה לנפש) ואתה מצד גופך אינך ראוי לחיים (כי כשהנפש חלשה אין לגוף כוחות לחיים נצחיים) עכ"ד.

מחומריותו ולזכותו במעלות עליונות שאין הוא ראוי להן כו'. האדם מצד הגוף יש בו צד מה שאינו ראוי אל אותה מעלה כו' מצד החיסרון שהוא דבק בחומר, והקב"ה מביא עליו יסורין כדי למרק הנפש שהוא דבק בחומר ולסלק חומר שלו ממנו כדי להביא אותה אל המעלה העליונה שאין האדם זוכה לזה, שהגוף יש בו פחיתות והיסורים ממרקים הנפש ומסלקין הנפש מן פחיתות החמרי עד שהוא טהור. וע"ע מש"כ המהר"ל בחידושי אגדות (יבמות מה, ב ד"ה ועוד תדע) שהיסורים מנקין ומזכין האדם עד שיהיה לאדם דביקות בו לגמרי והם מסלקים מה שמונע הדביקות.

אהל אבות • "כי ביום אכלך ממנו מות תמות" ^ט

ומבואר מדבריו, שכל טבעו של עץ הדעת היה ריבוי החומר, ועל ידי שאכל ממנו גרם לעצמו להיות חומרי.

וכך כותב הרמח"ל (דרך ה' ח"א פ"ג) וז"ל, הנה אדם הראשון בעת יצירתו היה כו' מורכב מן שני החלקים ההפכיים שאמרנו, שהם הנשמה והגוף, ובמציאות היו שני הענינים הטוב והרע, והוא עומד בשיקול ביניהם להידבק במה שירצה מהם. והנה היה ראוי לו שיבחר בטוב ויגביר נשמתו על גופו ושכלו על חמרו, ואז היה משתלם מיד ונח בשלמות לנצח עכ"ד.

וזהו כל עיקר עבודת האדם בעולם להפוך את החמירות לאור (וכמו שיבואר היטב במאמר הבא).

(ו) **נסיים** בדברי ה'משך חכמה' (בראשית יב, ז) שמבאר שיש חילוק בין המושג של "דבר אלקים" שמצינו כן גם לנחשים ודגים – כי זה מתייחס לקול אלקים, והוא השגת חפץ השם ורצונו בנמצא זה השומע בפרט. אבל המושג של "ראות כבוד אלקים" לא מצינו בנבראים הפחותים.

והנה אדם הראשון קודם החטא היה חומר זך ובהיר ודק, אשר לא חצץ מאומה בינו למראה כבוד ה' ולכן הלך עירום, כי המשכיל הרוחני בל יצטרך לכסות בשר הערוה ושוה לו למקום הנחת תפילין כי לא היתה לו שום תאוה וענין רע¹⁰. אך כאשר אכל מעץ הדעת נתהפך לחומר גס מובדל מאמיתת השגתו והתקרבות אלקים, וחומר חצץ בכוחות רעים מולידים התאוה והכעס נקימה דמיונות כוזבים, ולכן ידעו "כי ערומים הם ויתבוששו" כי עתה היתה המקום לבשר ערוה.

ולכן נאמר (בראשית ג, ח) "וישמעו את קול אלקים" – רק שמעו קולו אבל לא ראו כבוד ה'. ולכן אמר אדם הראשון לקב"ה (שם, י) "את קולך שמעתי בגן" – היינו "שמעתי" ולא ראיתי כבודך ולכן "ואירא כי עירום אנכי", היינו שחומרי חוצץ ומפסיק ביני לך אבי שבשמים.

---

10. יש לציין בזה מש"כ הג"ר צדוק הכהן (פרי צדיק ויקרא לפסח) דהגם שלא פסק זוהמתן של ישראל רק במתן תורה, מ"מ יעקב אבינו פסקה זוהמתו גם קודם לכן, וזהו שאמרו (תענית ה, ב) שיעקב אבינו לא מת, וביאר הפנים יפות (בראשית כאן) ש"לא מת" הכונה כמו דרגת אדה"ר קודם החטא, וכן אחר מתן תורה קודם חטא העגל שהיו חיים לעולם. והיינו שיעקב אבינו עצמו הצליח באופן פרטי לתקן את ענין הזוהמא בעצמו, גם קודם מתן תורה. והוסיף הג"ר צדוק במקו"א שלכן מצינו אצל יעקב אבינו שאמר מה שקל שבקלים אינו אומר (עי' רש"י בראשית כט, כא), מאחר שהוא היה בדרגה של אדה"ר קודם לחטא שהיו ערומים "ולא יתבוששו".

ומאז לא מצאנו שנאמר רק "ויאמר ה'" אבל לא "וירא ה'". ורק כשבא אברהם לארץ ישראל אז הזדכך חומרו עד כי שב כאדם קודם החטא, ולכן אז נאמר (בראשית יב, ז) "וירא ה' אל אברהם ויאמר". וזהו כוונת הפסוק (שם) "ויבן שם מזבח לה' הנראה אליו", היינו שראה אותו קודם האמירה שלא חצץ החומר מאומה. וזה גם כוונת הפסוק (שמות ו, ג) "**וארא** אל אברהם יצחק ויעקב". וכן תמצא אצל כל אחד מהאבות שנאמר "**וירא** אליו ה'" עכ"ד.

מאמר ב

"וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" (תכלית בריאת העולם בשביל התורה, ישראל, אברהם) [מאמר לפרשת בראשית]

א) הגמ' בסנהדרין (לה, ב) אומרת, שבשעה שביקש הקב"ה לברוא את האדם, ברא כת אחת של מלאכי השרת, אמר להם, רצונכם נעשה אדם בצלמנו? אמרו לפניו, רבונו של עולם מה מעשיו? אמר להן, כך וכך מעשיו. אמרו לפניו, רבונו של עולם "מה אנוש כי תזכרנו ובן אדם כי תפקדנו" (תהלים ח, ה). הושיט אצבעו קטנה ביניהן ושרפם, וכן כת שניה. כת שלישית אמרו לפניו, רבונו של עולם ראשונים שאמרו לפניך מה הועילו? כל העולם כולו שלך הוא, כל מה שאתה רוצה לעשות בעולמך עשה. כיון שהגיע לאנשי דור המבול ואנשי דור הפלגה שמעשיהן מקולקלן, אמרו לפניו רבונו של עולם לא יפה אמרו ראשונים לפניך?! אמר להן (ישעיה מו, ד) "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול וגו'".

א) דברי חז"ל סתומים, מה התשובה שהשיב להם הקב"ה במה שאמר "ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול".

ב) בדברי חז"ל במדרשים אחרים, מוצאים שני תשובות אחרות לטענת המלאכים.

חז"ל במדרש (ב"ר לא, יב) אומרים עה"פ (בראשית ו, יז) שנאמר במבול "ואני הנני" – הנני מסכים לדברי מלאכים שהיו אומרים "מה אנוש כי תזכרנו". והנה אם הקב"ה עצמו הסכים להם, אז מה באמת התשובה לבריאת האדם?

ג) ואילו חז"ל בתנחומא (וירא סי' יח) אומרים, שאמר להן הקב"ה למלאכים אתם אומרים "מה אנוש כי תזכרנו" מפני אשר ראיתם בדורו של אנוש, אלא הריני מראה לכם כבודו של אברהם כי תזכרנו כו'. וכיוצ"ב אמרו בילקו"ש (וירא רמז צו) אמר הקב"ה למלאכי השרת אילו שמעתי לכם כשאמרתם לי "מה אנוש כי תזכרנו" שמא היה אברהם שמהדירני בעולמי?!

מבואר שאברהם אבינו הוא התשובה לטענת המלאכים.

ונבוא לבאר שאדרבה שלש התשובות (עד זקנה, הסכים להם, אברהם) משלימים זה את זה ומשתלבים לחטיבה אחת.¹¹

"עד שיבה אני אסבול"

(ב) **נקדים** בדברי המהרש"א בסנהדרין שמבאר, שהכונה ב"עד שיבה אני אסבול" זה יום מתן תורה, שהיה הקב"ה כזקן מלא רחמים וכשיבה יושב בשיבה. שעד הזמן ההוא אסבול תרעומתכם על בריאת האדם, ושם תמצאו תשובה שהתורה היא הסיבה לבריאת העולם שקיימה ישראל.

וכך מביא רש"י עה"פ "בראשית ברא" מה שדורשים חז"ל, בשביל התורה שנקראת ראשית כמש"נ (משלי ה, כב) "ראשית דרכו", ובשביל ישראל שנקראו ראשית כמש"נ (ירמיה ב, ג) "ראשית תבואתו".

ובגמ' בשבת (פח, ב) מובא, שבשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, רבש"ע, מה לילוד אשה בינינו? אמר להן, לקבל תורה בא. אמרו לפניו, חמודה גנוזה שגנוזה לך ט' מאות ושבעים וד' דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם?! "מה אנוש כי תזכרנו וכן אדם כי תפקדנו" "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ אשר תנה הודך על השמים" (תהלים ח, ב).

אמר לו הקב"ה למשה, החזיר להן תשובה. אמר לפניו רבש"ע, מתיירא אני שמא ישרפוני בהבל שבפיהם. אמר לו, אחוז בכסא כבודי וחזור להן תשובה כו', מה כתיב בה "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", אמר להן, למצרים ירדתם? לפרעה השתעבדתם? תורה למה תהא לכם?! שוב מה כתיב בה "לא יהיה לך אלהים אחרים", בין הגויים אתם שרויין שעובדין כו'. מיד הודו לו להקב"ה, שנאמר (שם, י) "ה' אדנינו מה אדיר שמך בכל הארץ" ואילו "תנה הודך על השמים" לא כתיב.

ומבואר שגם בעת קבלת התורה, טענו מלאכי השרת לקב"ה "מה אנוש כי תזכרו", עד שהודו שיש ליתן את התורה לישראל.¹²

11. תשובה נוספת מצינו בדברי התוספתא בסוטה (ו, ה; הובא בתוס' סוטה לא, א מו"ה ר"מ), שבעת שירת הים הציצו מלאכי השרת שקשרו קטיגור לפני הקב"ה בשעה שברא הקב"ה אדם הראשון ואמרו לפניו רבונו של עולם (תהלים ה, ה) "מה אנוש כו' כי תפקדנו ותחסרהו מעט מאלהים וגו'", באותה שעה אמר להם הקב"ה למלאכי השרת, בואו וראו שירה שבני אומרים לפני, אף הן כיון שראו אמרו שירה, מה שירה אמרו (שם, י) "ה' אדונינו מה אדיר שמך בכל הארץ מפי עוללים ויונקים וגו'". ובמאמרים לפסח מאמר "סיפור יציאת מצרים" נתבאר, שגם הטעם הזה עולה לקנה אחד יחד עם שאר הטעמים שהובאו כאן.

12. יש לציין גם לדברי הזוהר (שמות קנה, ב) שאמרו: בכל זימנא דאורייתא מתקיימא בעלמא ובני

אהל אבות • "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" כג

ומבאר המהרש"א, שהטענה של משה למלאכים היתה, שהגם שהאדם מוטבע בחומר גוף בשר ודם, מ"מ מצד הנשמה והשכל הוא מוכן לקבל דברים הרוחניים ומושכלים גם דברים נסתרים כו'.

"ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה"

והענין הוא כמש"כ הרמח"ל ב'דרך עץ החיים', שאם נתבונן מי העיקר בנבראים, הרי ודאי שהחי הצומח והדומם אינם עיקרים, שהרי אין תועלת במעשיהם שאין להם שכל והבנה. ונשארו הבני אדם והמלאכים – וכשתדרוש על עניניהם תמצא שבני האדם הם העיקר והמלאכים טפלים להם¹³, כמו שאחז"ל (ב"ר יז, ד) שאמר להם הקב"ה למלאכים חכמתו מרובה משלכם, כי האדם מוכן להבין ולהשכיל השכלה גדולה יותר ממלאכי השרת, וע"כ מעשי ישראל מוסיפים כח בגבורתו של מעלה.

והטעם הוא, שהמלאכים שאינם בעלי בחירה והם כמוכרחים, הם נקראים 'עומדים' כמש"נ (זכריה ג, ז) "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה", מאחר שהם עומדים תמיד במדרגה אחת¹⁴. אבל בני אדם הם בעלי בחירה, שבראו הקב"ה בעל יצר שיוכל להיות מנוצח או נוצח בשיקול אחד, ולכן שם בהם הידיעה אך סגורה כגחלת ושתוכל להתפשט והבחירה ביד האדם. וזה תראה כי שנים הם בתבונה אחת נבראו, שכל האדם והתורה המשכלת אותו, ולכן להם ישתנה התיקון ע"י עסק התורה. ולכן ניתנה התורה דוקא להם, כי יודע הקב"ה שעסק הלימוד הזה הוא ראש לכל התיקונים, והתיקון אינו יכול להיות ע"י המלאכים עכ"ד.

נשא משתדלן בה כו', קודשא ב"ה כניש כל פמליא דיליה ואמר לון חמו עמא קדישא דאית לי בארעא דאורייתא מתעטרא בגיניהון. חמו עובדי ידי דאתון אמרתון "מה אנוש כי תזכרנו". ואינון כד חמאן חדזה דמאריהון בעמיה מיד פתחי ואמרי "ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ".

13. ראה בנפש החיים (א, י) מש"כ בענין זה.

14. וכ"כ המבי"ט ב'בית אלוקים' (שער התפילה פרק ז) וז"ל, ובזה יתדמה האדם למלאך כו' והוא במעלה גדולה ממנו כשיש לו מי שמסיתו ומדיחו מעבודתו יתברך, ועכ"ז הוא מכניע אותו תחת כפות רגליו לעבודתו יתברך, משא"כ במלאך כי טבע בריאתו הוא שהוא מוכן לקבל שפע אלוקי והוא עושה שליחותו כפי מה שנברא עכ"ד. וכ"כ הגר"א (אמרי נועם ברכות סד, א) עה"פ "ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה" וז"ל, פי' שהאדם הוא העולה במדרגתו יותר והמלאך עומד תמיד במדרגה אחת מעת שנברא העולם והאדם יכול לעלות מעלה מעלה, וז"ש (ישעיה ו, ב) "שרפים עומדים ממעל לו" עכ"ד (והוסיף ש"ב בין העומדים" הוא מדרגה גדולה שגם בעוה"ב עולים ממדרגה למדרגה וז"ש (ברכות שם) ת"ח אין להם מנוחה בעוה"ב, וזה ע"י תלמידים שהניחו בעוה"ז שעל ידם ניתוסף זכויות ע"י פעולתו בחיים).

ומבואר, שהסיבה שהתורה ניתנה דוקא לבני אדם, הגם שהם חמריים, כי אדרבה דוקא ע"י התורה הם יכולים לגרום ללכות את השכל שיתפשט ולהגיע עי"ז לתכלית המכוון.

וכ"כ הסמ"ג (הקדמה לעשין) על צורת בריאת האדם, וז"ל, וחיבר בגופו דעת המלאך והבהמה. כיצד? כי בשר האדם כבשר הבהמה לאכול ולשתות ולישן ושאר עניינים¹⁵, ונתן בו מצד העליונים את הנשמה שמאירה לאדם לדעת נתיבות של עבודת הבורא כמלאך כו'. ולפי שהמלאך והבהמה אין תולדותם שוה, על כן יתעוררו מלחמות גדולות בגוף האדם כל ימי חייו, כי בשר הבהמה שבגופו יתאוה לתענוגי העולם והבליז לאכול ולשתות ולישן בהנאת גופו בלבד ובזה כל מחשבותיו, והמלאך שבתוך גופו נלחם כנגדו ומראה לו שלא נברא האדם לאכול ולשתות ולישן בלבד כו', וכשאדם הולך לאכול ולשתות ולישן, תהא כוונתו כדי שיהא גופו חזק ובריא ללמוד תורה ולהתפלל ולעשות מעשים טובים שהיא עבודת הבורא כו'. אם כל ענייני הבהמה עשה לשם עבודת בוראו כאשר אמרנו, **הרי עבודתו מקובלת לפי בוראו יותר מעבודת המלאך שאין לו יצר הרע בגופו**, ואם ח"ו נצח יצר הרע שבגוף הבהמה את המלאך כו', הרי הוא נחשב כבהמה ויותר ברע מן הבהמה, כי הבהמה כו' אינה ראויה לקבל עונש, אבל האדם שיש בו יקר נידון בגיהנם, וזה מה שאמר הכתוב (תהלים מט, יג) "אדם ביקר בל ילין נמשל כבהמות נדמה" כו'. ועל זו המלחמה שביארנו, ברא הקב"ה את עולמו ונתן תורה לעמו ישראל על ידי משה בחירו נאמן ביתו ועטרם בשש מאות ושלוש עשרה מצוות כו' עכ"ד.

וע"ע באור החיים (ויקרא ט, ח) שמעיר איך האדם מביא קרבן ונפטר, מאחר שאין הקב"ה ותרן ומשפט החוטא הוא כמאמר הנביא (יחזקאל יח, ד) "הנפש החוטאת היא תמות". וז"ל, כי טעם נכון יש בדבר ע"פ המשפט, כי כשהאדם חוטא אין בחינתו בחינת אדם, על דרך אומרים ז"ל "אין אדם עובר עבירה אא"כ נכנס בו רוח שטות" ונעשה בהמה. וביום שחזר בתשובה, רוח היא באנוש ועלה ממדריגת בהמה למדריגת אדם, האם ראוי הוא להמית אדם זה תחת בהמה?! לזה יביא דוגמת החוטא שהוא בהמה וישתתף עמה בצער החושב כי ראוי הוא לעשות בו משפט זה, וכפי זה חלק רוח המרגיש הוא מציל את האדם בהערה זו. וזה כונת הכתוב (תהלים לו, ז) "אדם ובהמה תושיע ה'", כי חלק הבהמי שבאדם בהצטרפותו עם האדם שהיא בחינת ההשכל נושע בו פירוש לצדו כדי שלא יענש והוא אינו ראוי לעונש, ובזה אפילו בדין

15. וע"ע מש"כ המב"ט בתחילת ההקדמה לספרו בית אלוקים, ובפרקי דר"א בתחילת פרק יא.

אהל אבות • "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" כה

הקרבת הקרבן בעד החטא הוא על קו המשפט כאומרו (שם) "משפטיך תהום רבה אדם ובהמה תושיע ה'" עכ"ד.

מבשרי אחזה אלוה

ג) וזה כל תכלית בריאת האדם בעולם, וכמש"כ הרמח"ל בדרך ה' (ח"א פרק ג-ד), שהאדם מורכב משני הפכים, מנשמה שכלית וזכה, וגוף ארצי ועכור, וכל אחד מהם נוטה בטבע לצידו. הגוף נוטה לחמירות, והנשמה נוטה לשכליות, ויש ביניהם מלחמה, באופן שאם תגבר הנשמה, תתעלה היא ותעלה הגוף עמה, ואילו אם ינצח החומר, הנה ישפל הגוף ותשפל נשמתו עמו.¹⁶

ועבודת האדם בעולם, שגם בהיותו שקוע בהכרח בחומר, יוכל מתוך החומר עצמו והעסק הגופני להשיג את השלימות וההתעלות אל הזך ואל המעלה, ואדרבה השפלתו תהיה הגבהתו, ומשם יקנה יקר וכבוד שאין כמוהו, בהיותו הופך את החושך לאור ואת הצלמות לנגה יזריח.

וכ"כ הרמח"ל בדע"ת (סי' ע-עח) שעיקר ביאת הנשמה בגוף הוא כדי לזכך אותו זיכוך ממש, להעלותו משפל מדרגתו החמרית וחשכה אל המדרגה העליונה להיות כמלאכי השרת.

ומוסיף הרמח"ל (שם בדרך ה'), שצריך שתדע, שאע"פ שאין אנו מרגישים לנשמה בגוף פעולה אחרת זולת החיות וההשכלה, הנה באמת יש בחוקה שתזכך עצם הגוף וחמרו ותעלהו עילוי אחר עילוי עד שיהיה ראוי להתלוות עמה בהנאה בשלימות. ואמנם לדבר זה היה אדם הראשון מגיע אילו לא חטא, שהיתה נשמתו מזככת את גופו זיכוך אחר זיכוך עד שיהיה מזדכך השיעור המצטרך ונקבע בתענוג הנצחי עכ"ד.

דבר נפלא כותב המשך חכמה (בראשית יב, ז) לבאר מה שנאמר (איוב יט, כו) "מבשרי אחזה אלוה", כי הנה לפום ריהטא ביכולת החומר להזדכך עד אשר לא מפסיק בין זוהר אשנבי הרוחני לבלי לחצוץ בהשכלתו, אבל לא יוכל לראות יותר מאשר יראה המשכיל בהיותו במציאותו בעצמו בלא לבוש הגשמי. לכן אמר כי לא

---

16. ראה במשך חכמה (הקדמה לשמות) שכותב וז"ל, התכלית הוא הבחירה שבלא בחירה אין מעלה על האדם יותר מכל הנמצאים, וכמו שאמרה צפרדע לדוד "אל תזוח דעתך שהיא אומרת כל היום שירה" היינו שמקיימת תמיד פעולת יוצרה בלי הפסק. ועל צד המוסר כיוון דוד בהתבוננו מן הצפרדע שהאם בשביל שהוא בחירי יאסוף נועם זמירות הגיון לבו?! **אבל האמת כי כל העיקר הוא לנצח הבחירה ובאין בחירה הלא גם טרם ירדה הנפש בתי חומר היתה משכלת להפליא.** וזה כוונת מאמרם ז"ל (ירושלמי ברכות א, ב) "כל הלומד על מנת שלא לעשות נוח לו שנהפכה לו שליטתו על פניו", כי שם היה הנפש משכיל בלי מפסיק מחיצה החומרית עכ"ד.

כן, כי כאשר יש כלי הבטה וכלי המחזה, אשר יגדילו חוש הראות אלף פעמים כפי היותו, כן יש בכח השלם האלקי לזכך את החומר, עד כי ישוב למחזה מלוטשה ובהירה מגדלת עיני הנפש אלף פעמים לאין מספר שתראה מראות אלקים. וזה שאמר "מבשרי" היינו מן הבשר הוא החומר הגס (ככתוב "לב בשר" "עיני בשר") "אחזה" כמו על ידי מחזה מגדלת אלקי. ולכן אמר "אחזה" ולא "אראה", והוא ביאור ורעיון יקר עכ"ד.¹⁷

וראה בספורנו (בראשית א, כז) שמבאר שזה המושג שהקב"ה ברא את האדם ב"צלם אלוקים". כי "אלהים" מורה על השכל מובדל מחומר והוא נצחי, ולכן הקב"ה והמלאכים נקראים "אלהים", אך האדם נברא גם מחמירות שאינו נצחי שהולך ומזדקן עם הזמן לעומת הנשמה השכלית, שלא נחלשת בעת זקנה ואדרבה מוסיפה אומץ. ולכן האדם נקרא רק ב"צלם אלוקים", מאחר שיש בו חמירות, ומ"מ הוא נקרא בצלם אלוקים, מאחר שנברא עם הכח של אלוקים שזה הנשמה השכלית. וזוהי העבודה שמוטלת על האדם להשליט את צד האלוקי על החמירות.

בראתי לו תורה תבלין

ד נמצינו למדים מכל הנ"ל, שיש לאדם תפקיד בעולם, להפוך את החושך לאור שהנשמה השכלית תגבר ותעלה את הגוף החמרי עמה.¹⁸

והנה הדרך בפועל להשליט את השכל על החומר, זה על ידי התורה (ראה בדרך ה' ח"א פ"ד אות ט), וכמאמרם ז"ל (קידושין ל, ב) "אמר הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין, אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים, ואם אין אתם עוסקין בתורה אתם נמסרים בידו".¹⁹

17. וראה מש"כ הרמח"ל בדע"ת (סי' ע-עב) שמשנה רבנו זכה לזכך את חמירותו עד ששב למדרגת מלאך ממש וכבר ראו כל ישראל "כי קרן עור פני משה", ומוסיף שגם חנוך ואלהו נתעלו לשמים בגופם ממש אחר אשר זככו את חמירותם זיכך גדול. וע"ע במשך חכמה בהקדמה לשמות, שמשנה רבנו מצד עצמו עמל ויגע כל כך, עד שהעלה עצמו למדרגה הגבוהה שבמדרגות שיבטל הבחירה. וזהו עיקר תכלית הבריאה לזכך החומר עד שישב בשרו גם לרוחני ולכלי חזיון בכבוד אלקים וכמו שכתוב "מבשרי אחזה אלוה".

18. כדאי לעיין במאמר א (והוא השלמה לדברים שנתבארו במאמר זה).

19. וראה בספר תורה אור (ריש פר' יתרו) מש"כ ז"ל, ולזה נתנה התורה לישראל, שהתורה נקראת "עוז" שהיא הנותנת כח ועוז לנפש האלקית להתגבר על חומירות הגוף ונפש הבהמית וגסותן לצאת ממסגר אסיר. וזהו ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום", כי על ידי התורה שנקראת "עוז" נעשה בשלום כו' בפמליא של מטה היינו הארת כוחות נפש האלקית המלוכשת בגוף ונה"ב שלא יהיה מונע ומעכב מצד הגוף ונפשו הבהמית, רק שיהיו כולם מסכימים ומתצצים ליחוד זה

כז אהל אבות • "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ"

וכ"כ ה'משך חכמה' (בראשית יב, ז) וז"ל, כי הנפש עצמו משכיל רוחני משיג אמיתות השם יתברך מציאותו ומוראו וכבודו, רק בשביל שמלובש בחומר גס מסך מבדיל חוצץ בינו לאביו שבשמים, נחוץ לנו התורה שהיא כלי המחזה (מיקראסקאפ) לזכך החומר ולהסיר מלבושיו הצואים עד כי ישוב כמו טרם הילדו.

ועוד כותב ה'משך חכמה' (שמות כ, יח) שעל ידי ההנהגה על פי דרכי התורה, גם החומר יזכה להיות אור מזהיר. ולכן משה טרם קבלת התורה נאמר (שמות ג, ה) "של נעליך מעל רגליך", וזה התפשטות חומרו וכוחות גופו כי מה לחומר במקום אדמת קודש?! לא כן אחרי קבלת התורה עלה בהר סיני עם חומריותו.

וזה מה שאמרו המלאכים "מה לילוד אשה (הוא החומר) בינינו". והשיב להם משה, "כלום משא ומתן יש ביניכם כו' לא תרצח לא תנאף קנאה יש ביניכם יצר הרע יש ביניכם". והיינו שכל אלה המה ענינים שהם מצוות מעשיות, לכן הם המעדינים הם המזככים את החומר להופיע עליו אור אלקי. והנה המלאכים המה משיגים ומוכרחים מצד השגתם לבחור בטוב, אבל תכלית הבריאה הוא כשהאדם מכיר את בוראו ומייחד הכל לשי"ת עכ"ד.

ועפ"ז מובן היטב, שבאמת כלפי דור המבול, הסכים הקב"ה לדברי מלאכים שהיו אומרים "מה אנוש כי תזכרנו", וכמו שנאמר (בראשית ו, ו) "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" – כי רק על ידי התורה ניתן להשליט את הנשמה על החמירות.

וזה מה שאמר הקב"ה למלאכים בדור המבול "מה אנוש כי תזכרנו", כי אדם שמשאיר את כח השכלי כמו שהיה בתחילה משולל מכל שלימות בפועל שיעלה בתוהו ויאבד, עליו נאמר (תהלים מט, כא) "אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו", כי האדם הזה לא מבין את המעלה והיקר שיש לו (ספורנו שם). ולכן צדקו מלאכי השרת ש"מה אנוש כי תזכרנו", אבל כל זה רק בגלל שאין להם תורה, ולכן אמר הקב"ה שעד מתן תורה אני אסבול.

כד אתכפייא ואתהפכא חשוכא לנהורא, כי התורה שנקראת עוז נקראת ג"כ תושיה שמתשת כח הס"א שמצד הגוף כי לאום מלאום יאמץ וכזה קם זה נופל כו'. כך התורה והמצות כו' יש בהן כח לכלות ולשרוף לגמרי את חומריות נפש הבהמית וגסותה כו' עכ"ד. וע"ע בירושלמי בשקלים (ה, א) שאמרו "אין הוון קדמאין מלאכין כו' אנן חמורין", וביאר שם ב'תקלין חדתינ', שהם הגבירו כח המלאך לעשות רצון קונם ואנחנו בגלות דבר החומר בגלות התורה והמצות שאין לנו הרמ"ח לילחם כי נגרעו רובי מצות בגלות.

"אם תטיב שאת"

ה) אך יש להקשות, שהרי המקור שהתורה הוא התבלין ליצר הרע, זה ממה שאמר הקב"ה לקין (ד, ז) "הלא אם תטיב שאת כו' ואתה תמשול בו", ודרשו חז"ל אם אתם עוסקים בתורה אין אתם נמסרים בידו שנאמר "הלא אם תטיב שאת" ואם אין אתם עוסקים בתורה אתם נמסרים בידו שנאמר "לפתח חטאת רובץ". ולא עוד אלא שכל משאו ומתנו בכך שנאמר "ואליך תשוקתו", ואם אתה רוצה אתה מושל בו שנאמר "ואתה תמשול בו".

והרי המקרא הזה "אם תטיב שאת כו' ואתה תמשול בו", נאמר לקין עוד קודם שקבלו את התורה, והיאך לומדים מכאן חז"ל שהתורה הוא התבלין ליצה"ר.

וביאר המהרש"א, כי לכאורה הענין כפול שאמר "אם תטיב שאת" כפרש"י ושתתנשא על היצה"ר למשול בו, ולמה ליה למיכתב שוב "ואתה תמשול בו". ולכן אמרו שתחילת המקרא "אם תטיב שאת" נאמר לגבי ישראל שלהם נתנה התורה שנקראת "לקח טוב", אבל לקין לא נתנה התורה, ואעפ"כ קאמר לו כי הבחירה ניתנה לו שנאמר "ואתה תמשול בו".

והיינו שמצד הבחירה, האדם נברא באופן שאם הוא רוצה, יש בידו למשול בו, אבל למעשה "וינחם ה'" על דור המבול ודור הפלגה, כי ראה שרק יחידים הם שמושלים על יצרם בלא התורה.

ולכן העולם נברא רק בשביל אברהם אבינו שזכה לקיים "ואתה תמשול בו" גם קודם מתן תורה, כמו ששנינו באבות (ה, ג) שנתנסה בעשרה נסיונות ועמד בכולם. וכן אמרו חז"ל (ילקו"ש משלי רמז תתקסא) על אברהם "האדם הגדול בענקים" (יהושע יד, טו) שהכיר את בוראו ונתודע בעשר נסיונות.

וזה מה שאומרים חז"ל (ב"ר יב, ט; מדרש אגדה פקודי פל"ח) ששמים וארץ לא נבראו אלא בשביל אברהם אבינו שנאמר (בראשית ב, ד) "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", אל תקרי בהבראם אלא אברהם (האותיות הפוכות).

ועוד אמרו (ב"ר בראשית יד, ו) עה"פ "וייצר ה' אלוקים את האדם", בזכותו של אברהם. א"ר לוי האדם הגדול בענקים זה אברהם, למה קורא אותו גדול? שהיה ראוי להבראות קודם לאדם הראשון, אלא אמר הקב"ה שמא יקלקל ואין מי שיבוא לתקן תחתיו, אלא הרי אני בורא את האדם תחילה, שאם יקלקל יבוא אברהם ויתקן תחתיו.

והיינו שסדר בריאת העולם הוא, שבאמת כלפי דור המבול ודור הפלגה מודה הקב"ה ש"מה אנוש כי תזכרנו". אבל בזכותו של אברהם אבינו נברא העולם שהוא

אהל אבות • "וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ" כט

עמד בנסייונות ומשל ביצרו – ולכן זכה שבניו יהיו העם הנבחר, ויוכלו ג"כ ל"אם תיטיב שאת" ע"י שיקבלו את התורה. וזהו דרשת חז"ל שהעולם נברא בשביל התורה ובשביל ישראל שנקראו "ראשית"²⁰.

נמצא שגם קבלת התורה הוא רק בזכותו של אברהם אבינו. ולכן אומרים חז"ל (שמו"ר כח, א), שבשעה שעלה משה למרום לקבל את התורה, באותה שעה בקשו מלאכי השרת לפגוע במשה. עשה בו הקב"ה קלסטירין של פניו של משה דומה לאברהם, אמר להם, הקב"ה אי אתם מתביישים הימנו, לא זהו שירדתם אצלו ואכלתם בתוך ביתו. אמר הקב"ה למשה, לא נתנה לך תורה אלא בזכות אברהם שנאמר (תהלים סח, יט) "עלית למרום שבית שבי לקחת מתנות באדם", ואין אדם האמור כאן אלא אברהם שנאמר "האדם הגדול בענקים", הוי "ומשה עלה אל האלקים".

נמצא שג' התשובות שהובאו בדברי חז"ל (עד זקנה, הודה לדבריהם, בשביל אברהם) כולם עולים לקנה אחד. כי מצד דור המבול ודור הפלגה "מה אנוש כו", ורק בשביל אברהם נברא העולם, וזכה שלצאצאיו ינתן התורה שזהו התבלין להתגבר על היצה"ר.

ו) **ומה** שלא נתן הקב"ה את התורה מיד בדורו של אברהם, הטעם, כי עדיין לא היו ישראל ראויים ומוכנים לקבל את התורה. וכמש"כ הרמח"ל בדרך ה' (ח"ד פרק רביעי) שהגם שנברר אברהם אבינו להיות הוא וזרעו לה' נבדלים מכל האומות, עדיין לא היה להם מקום שיוכלו להתחזק ולהתכונן בבחינת אומה שלימה לזכות לעטרות הראויות להם, מפני הרע שהיה מחשיך עליהם והזהמא הראשונה (שהטיל הנחש בחטא הדעת), ולכן הוצרכו לגלות למצרים כו'.

ולכן הקב"ה היה מוכרח "עד שיבה אני אסבול" (להמתין יותר מאלפיים שנה מתחילת בריאת העולם) עד שנתן את התורה לישראל, ורק אז בא העולם על מכוננו.

ובאמת אמרו בגמ' בפסחים (ק"ח, א), שעשרים וששה דורות מבריאת העולם עד מתן תורה, הקב"ה זן בחסדו (וכנגד זה נתקן עשרים ושש "כי לעולם חסדו" בתהלים) – כי בלא תורה אין תכלית לבריאת העולם, אלא ש"עד שיבה אני אסבול".

---

²⁰. בפסיקתא רבתי (פיסקא כ פרשת מתן תורה) מובא, שבשעה שעלה משה למרום בקשו מלאכי השרת לעכב ביד משה מלקבל את התורה. אמר להם הקב"ה, כשבקשתי לברוא את אדם הראשון עשיתם לפני קטיגור ואמרתם "מה אנוש כי תזכרנו", ולא עזבתם אותי עד ששרפתי מכם כתות באש, ועכשיו אתם עומדים במריבה ואין אתם מניחים אותו ליתן תורה לישראל, שאילמלא אין ישראל מקבלין את התורה אין דירה לא לי ולא לכם.